

Els escrits originals de Joan Pere Galí, camperol i agent municipal de Montferrer, el Vallespir (1798-1809)

The original writings of Joan Pere Galí, day laborer and municipal agent of Montferrer, Vallespir (1798-1809)

JOAN PEYTAVI DEIXONA
peytavi@univ-perp.fr

CRESEM – Universitat de Perpinyà - IEC

Resum: Escampats en folis blancs, cobertes o marges per tots els llibres sacramentals de l'època moderna anterior, els apunts de Joan Pere Galí, jornaler de Montferrer (Vallespir) i agent municipal sota el Directori i el Consolat no són cap dietari ni crònica, però sí unes notes curioses que expliquen prou coses del seu autor i el món que l'envolta. Galí copia fragments del famós *Summari* d'Andreu Bosch, (Perpinyà, 1628), recorda els seus somnis, proporciona informacions sobre el seu poble, els seus coetanis, la vida de cada dia i uns fets polítics que el preocupen. Ens ofereix un conjunt original i heteròclit de dades on es pot observar el seu incipient procés d'alfabetització entre llengua i cultura catalanes d'una banda i redacció administrativa en francès d'altra banda.

Paraules clau: alfabetització, dietari, llengua catalana, dialecte septentrional, rossellonès, Directori, Bonaparte, escriptura de si, Vallespir, Montferrer, Andreu Bosch.

Abstract: Scattered on sheets left blank, covers or margins in all modern parish registers, the notes of Joan Pere Galí, day laborer of Montferrer (Vallespir) and municipal agent under the Directory and the Consulate are neither a diary nor a chronicle, but certainly a set of curious annotations that explain its author and the world around him. Galí copies fragments of the famous *Summari* by Andreu Bosch (Perpignan, 1628), remembers his dreams, provides information about his village, his contemporaries, his daily life, and certain political events that concern him. He offers us a series of original and heterogeneous information that allows us to observe his nascent literacy process between Catalan language and culture on the one hand and administrative writing in French on the other.

Keywords: literacy, diary, Catalan language, Northern Catalan dialect, Rossellonese, Directory, Bonaparte, handwriting, Vallespir, Montferrer, Andreu Bosch.

DATA PRESENTACIÓ: 28/03/2023 ACCEPTACIÓ: 03/04/2023 · PUBLICACIÓ: 12/06/2023

Joan Pere Galí no és cap dietarista ni cronista ni tan sols deu tenir cap intenció de deixar rastres escrits per a la posteritat. En canvi sí que allò que escriu com a notes o recordatoris entre els anys 1798 i 1809 entremig de les partides sacramentals dels arxius parroquials i entre les actes de l'estat civil dels arxius municipals del poble de Montferrer té uns interessos múltiples.¹

Primer, Galí és un jornaler que accedeix a un càrrec municipal en temps de la revolució francesa: aquest d'alguna manera li permet d'assolir una alfabetització mínima. Segon, es pot observar que l'aprenentatge de la lectura i l'escriptura el porta a consultar llibres particulars dels quals agafa apunts per un ús o un objectiu tanmateix difícil d'esbrinar. Tercer, Galí és evidentment un catalanoparlant que escriu en català i en francès però amb bases d'ambdós idiomes, cosa que té l'avantatge de descobrir el grau de dialectalització de la seua llengua catalana: ens ofereix un escrit molt fonètic que ajuda a apreciar el seu parlar. Quart, els temes evocats que he classificat en 4 apartats (història general, història local, vida quotidiana, somnis) contribueixen a intentar de determinar o comprendre la personalitat del personatge. Cinquè, ens trobem a davant d'uns escrits singulars, com ara quan explica els seus somnis, que tenen una classificació complexa, entre dietaris, cartes i memòries.

Aquestes notes no es poden presentar com s'acostuma a fer acadèmicament, mitjançant la transcripció única d'un document perquè es troben repartides en el conjunt d'espais arxivístics que he esmentat més amunt, en marges, folis blancs, cobertes de pergami dels registres: seran exposades aquí a través del seu contingut temàtic. Tota la documentació original es troba dipositada i digitalitzada a l'arxiu departamental dels Pirineus Orientals, amb seu a Perpinyà. Òbviament, el lector la pot consultar directament en línia gràcies a l'enllaç de la signatura i el número de la imatge, que s'han posat amb nota de peu de pàgina abans de cada menció transcrita.²

De totes maneres, sembla bastant evident que és el context del canvi de règim que porta la revolució francesa que permet l'existència dels dits escrits. Galí accedeix a un càrrec que li facilita aquella petita instrucció, molt probablement com un autodidacte, cosa que explica la pobresa de la seua llengua i el seu estil. Però, és justament aquell baix nivell que ens n'aprèn bastant sobre ell. Galí entra com a «agent municipal» a Montferrer, aconsegueix redactar uns anys els registres de naixement, casament i defunció, una tasca que segurament ha d'abandonar per ser massa poc llest en escriure –en tot cas, menys que altres que li succeeixen. Malgrat les nombroses convulsions que van tenir lloc durant

---

1 Fa anys que havia descobert per altres recerques aquells escrits de Joan Pere Galí i els havia desat esperant una ocasió de publicar-los. Donaré aquí les gràcies als amics Albert Rossich i Vicent Escartí per donar-me aquesta oportunitat. Havia esmentat aquest arxiu, de passada, en l'article, «Les *dietaris* catalans : de l'écrit intime à la renaissance d'un pays», in Sylvie MOUYSSSET, Jean-Pierre BARDET, François-Joseph RUGGIU, *Car c'est moy que je peins : Écritures de soi, individu et liens sociaux (Europe, XVe-XXe siècle)*, Tolosa, Presses Universitaires du Midi, 2010, p. 53-72. Consultable en línia : <http://books.openedition.org/pumi/39336> .

2 Arxiu Departamental dels Pirineus Orientals (a partir d'ara ADPO), Perpinyà. Les referències que faré servir d'ara endavant són verificables en línia a partir del web de l'arxiu. Web: <https://archives.cd66.fr/mdr/index.php/rechercheTheme/>. Mirar a la pestanya 'Etat civil'.

aquells anys, no se'l descarta de càrrecs electes de la primera república (Directori, Consolat) i del primer imperi quan deixa de redactar. No es queda lluny dels arxius municipals perquè hi continua redactant coses –les dates que posen en són unes proves–, però cal recordar que aquelles «coses» són pensaments o apunts personals en un espai públic.

La localitat de Montferrer constituïda d'un petit nucli urbà d'una vintena de cases a l'entorn de l'església de Santa Maria i de més de 130 masos i masoveries repartides per tot el seu terme, és eminentment rural en aquell tombant del segle XVIII al XIX (Peytaví 2008: 55-57). Doncs en aquell lapse de temps que va portar la redacció de la documentació municipal, Galí va escriure i es va recrear o es va espletir –com es diria aquí o ell segurament– a apuntar tota una sèrie de notes en els registres parroquials que la nova municipalitat havia recuperat dels clergues. Sense ordre, ni cronologia, ni aplicació, Galí escriu en fulls deixats en blanc dels llibres sacramentals, en marges, en algunes cobertes de pergamí dels esmentats llibres, com si aquests suports fossin només uns esborranys que li serveixen de recordatoris d'un munt de coses. Aquestes «coses» són molt curioses sota la ploma del personatge i és justament aquesta singularitat, aquella excepcionalitat que van atreure la meua atenció de lector d'aquests tipus d'arxius per provar d'explicar perquè aquell home del 1800, en un racó de muntanya vallespirenca, va decidir anotar tot això.

1. L'home

Com molta gent del poble menut en aquella època, les traces deixades en els arxius per Joan Pere Galí són escasses. És un bracer o jornalier tant els anys de baptisme dels fills (1780-1790) com durant el període en què escriu aquestes notes, les dècades 1790-1800, com encara el 1839 quan es declara la seua defunció.

Ell mateix, però, ens facilita unes dades biogràfiques seues i de la família que s'han pogut verificar en els arxius parroquials i municipals. Podríem saber-ne més recorrent els arxius notariais, però tampoc aquest no és l'interès ni l'objectiu del present estudi. Provaré sobretot de servir el context que va originar la producció escrita.

³«An aquex registra son ascrits tuta la meu mainada.

Jo Jan Pere Galí baix neixa a 12 de marts 1766 ... 1766.

La meu dona Tresa Galangau als 22 de marts ... 1760.

Als 27 de desembra 3 oras abans de dia ba-ne[i]xa la Maddalena ... 1785.

---

3 Tots els fragments dels escrits de Joan Pere Galí són extrets dels registres parroquials de Montferrer, cosa que no repetiré en cada nota de peu de pàgina ; només hi recordaré la ubicació en línia que en permetrà la lectura directa per la persona interessada. La manera d'accedir-hi és explicada a la nota 2. Com que aquest text és l'únic que esmentaré en la part introductòria, remeti el lector als criteris de transcripció del paràgraf 2.1. Font: ADPO, 9NUM98EDT1_2, imatges 77/97 a 82/97. La primera frase també consta en un altre foli on Galí devia pensar començar la relació de la seua família (imatge 73/97).

Joan Peytaví Deixona. Els escrits originals de Joan Pere Galí, camperol i agent municipal de Montferrer, el Vallespir (1798-1809)

L'endemà del Rosé de octu[b]ra a punta de sol ba neixa an Bantura ... 1787.
Als 4 de maix ... 1790 a punta de sol ban eixa la Maria Tresa.
Als unsa de maix punta dal sol ba neixa la Margarida ... 1793.
Als unsa de maix ba ne[i]xha la Mariana, al digous a punta de dia ... 1796.
Al padrí d'an Bantura és al seu abi an Bant\u/ra Galangau i la padrina Mariange Ramun dita Sobraqués. Al padrí de la Madalena, Joan Sobraqués i Madalena Galangau, la seu àbia. Al padrí de la Maria Tresa és an Josep Sobraqués i la padrina Maria Galangaba. La Margari[d]a, al seu padrí és an Jauma Galangau, la padrina la seu àbia Madalena Galangau. La padrina de la Mariana, la Marianna Galangau, al padrí és an Pera Sobraqués, tuts aquexus fill i las fil[l]as són fil[l]s il legítims⁴ de jo Jan Pera Galí i de Tresa Galangaba. Ans⁵ havíam casa[t] al dia de Santa Cecili de l'an[y] 1784».

Totes aquestes dades col·lectades per Galí són exactes i podem pensar que la precisió és fruit de la seua recerca en els registres parroquials que devia tenir a l'abast com a agent municipal. Nascut el 12 de març de 1766 és batejat l'endemà amb els noms de Joan Antoni Pere; és fill de Galderic Galí, pagès i Rosa Sobraqués. Els seus padrins són Joan Sobraqués, pagès del mateix poble i Maria Sobraqués també de Montferrer. Sempre en el seu poble, el dia 23 de novembre, en realitat l'endemà de l'esmentat dia de Santa Cecília, amb els pares ja morts, es casa amb Teresa Galangau, filla de Bonaventura Galangau, pagès de Montferrer i de Magdalena Juanola, natural de la Menera.

Els fills que es poden trobar efectivament en els registres montferrinyols són el següents.

Magdalena Maria Rosa, anomenada més tard «Madalena», nada el 27 de desembre de 1785 i batejada l'endemà en absència de son pare.⁶ Es casarà el 3 de novembre de 1818 amb Josep Valls Capallera, natural del poble. L'endemà de la festa del Roser d'octubre de 1787, i doncs el 8 d'octubre, va néixer Bonaventura Joan Esteve, més tard Ventura, i va ser batejat l'endemà, amb el pare sempre absent de la cerimònia.⁷ El 4 de maig de 1790 veu la llum Maria Teresa Magdalena, més endavant Maria Teresa, que és batejada l'endemà.⁸ L'11 de maig de 1793 arriba Margarida Magdalena Maria Anna, més tard Margarida, que és batejada dos dies més endavant.⁹ El dia 23 de *floréal* de l'any IV del calendari revolucionari francès, o sigui el 12 de maig de 1796, Joan Pere Galí declara el naixement de la seua filla, Margarida Maria Anna, més endavant anomenada per son pare, Marianna, nada el

---

4 Llegir 'i legítims'.

5 Llegir 'ens'.

6 Els padrins són Joan Sobraqués, bracer de Montferrer i Magdalena Galangau (de fadrina, Juanola), també de Montferrer, àvia materna de la criatura.

7 Els padrins són Bonaventura Galangau, bracer de Montferrer, avi maternal de la criatura i Maria Àngela Ramon (de fadrina, Galí), també de Montferrer, tia maternal de Joan Pere Galí.

8 Els padrins són Josep Sobraqués, pagès de Montferrer i Maria Galangau, tia maternal. En la partida de baptisme posen per error com a nom de pare, «Galderic», segurament per confusió amb el nom del pare de Joan Pere Galí.

9 Els padrins són Jaume Galangau, bracer de Montferrer i Magdalena Galangau (de fadrina, Juanola), també de Montferrer, àvia materna de la criatura.

Joan Peytaví Deixona. Els escrits originals de Joan Pere Galí, camperol i agent municipal de Montferrer, el Vallespir (1798-1809)

dia abans.¹⁰ L'únic fill que no esmenta en la seua llista és la nena que li neix el 29 de messidor de l'any VIII i mor el mateix dia. Joan Pere Galí llavors és declarat «*adjoint*», és a dir tinent del *maire*.

Poc menys de quaranta anys més tard, el seu gendre, Josep Valls, pagès propietari, en companyia de Joan Darné, paleta, declara la mort d'en Joan Pere Galí el 27 de maig de 1839: l'home s'ha mort «*à la maison dit al Baynat de Can Ripa¹¹, lieu de son domicile*» el dia d'abans. Es posa que és bracer, que tenia vuitanta anys –en realitat en té un xic més de setanta-tres– i que és vidu de la Teresa Galangau, que ella ja havia mort des de feia més de setze anys, el 28 de maig de 1823.

L'únic testimoni suplementari sobre la família que esmenta Galí, a més dels descendents, és la mort de la seua àvia paterna, Francisca Valls, que era casada amb Francesc Galí que provenia del poble veí de Montboló.

¹²«Als 26 del mes de juin[y] any mil set sens quoranta i dus se ba mori[r] Francisca Galí.»

En els anys consecutius a la creació dels municipis, Joan Pere Galí va actuar d'agent municipal, i més endavant d'«*adjoint municipals*» de la nova «*commune*» de Montferrer. L'agent municipal era l'oficial elegit per les «*communes*» amb població de menys de cinc mil habitants per exercir les funcions municipals.¹³ Per la llei del 22 de desembre de 1789 que reglamentava la constitució de les assemblees administratives i pel seu decret d'aplicació, és a dir la instrucció del 8 de gener de 1790 referent a la formació de les assemblees representatives i dels cossos administratius, unes eleccions es van organitzar i van donar naixença a la divisió administrativa de la França contemporània que representava una ruptura major amb l'antic règim. Les «comunitats d'habitants» van elegir els seus conseller i l'agent municipal, ço és el qui seria més tard el «*maire*», al sufragi censatari masculí.¹⁴ La Constitució del 22 de *frimaire* de l'any VIII (13 de desembre de 1799), que instaura el Consolat, va acabar amb el sistema d'elecció dels administradors territorials que des de llavors i fins al 1848 van ser nomenats pels prefectes en el cas dels municipis de menys de cinc mil habitants.

---

10 En les partides que són ja de l'estat civil republicà, no consten padrins però sí que estan presents com a testimonis Pere Sobrequés i Marianna Galangau. Aquell dia Joan Pere Galí és definit com a «pagès», paraula escrita en català en un text francès.

11 Can Ripa, mas del terme de Montferrer, que conforma un veïnat amb diversos masos més petits. Es podria confondre però amb el veïnat d'en Galangau, del nom de la gran masia de Can Galangau, molt pròxima a Can Ripa.

12 ADPO, Document 9NUM116CCM3, imatge 34/515. A partir d'aquí, les referències arxivístiques es posaran al començament del fragment transcrit.

13 *Dictionnaire de l'Académie Française, 5e édition*, 1798. Consultable en línia: https://www.dictionnaire-academie.fr/article/A5_0010

14 *Loi du 22 décembre 1789 relative à la constitution des assemblées primaires et des assemblées administratives. Instruction du 8 janvier 1790 sur la formation des assemblées représentatives et des corps administratifs*. Consultable en línia: <https://www.assemblee-nationale.fr/histoire/images-decentralisation/decentralisation/loi-du-22-decembre-1789-.pdf>

Joan Peytaví Deixona. Els escrits originals de Joan Pere Galí, camperol i agent municipal de Montferrer, el Vallespir (1798-1809)

Galí estava encarregat per tant entre altres funcions de redactar les partides de l'estat civil («*État-civils*»), és a dir els registres de naixements, matrimonis i defuncions que havien de substituir els registres parroquials, llavors en mans dels eclesiàstics. El nou estat administratiu francès, nascut de la revolució de 1789, del final dels estaments privilegiats i de tot el seguit de canvis politicoadministratius que el territori va experimentar, va decidir que el clergat no podia continuar controlant les actes fonamentals de la vida quotidiana d'una població que havia de tenir ciutadans en una nova república, ciutadans civils i no religiosos. Aquest canvi havia estat volgut pel decret del 20 de setembre de 1792¹⁵ de l'Assemblea Legislativa, que es dissol l'endemà per deixar pas al nou règim de govern, la Convenció,¹⁶ i que definia un nou «mode de constatar l'estat civil dels ciutadans».¹⁷

Succènt en la funció d'agent municipal a Joan Solà, Galí és mencionat per primera vegada en una partida de naixement el 21 de *germinal* de l'any VI (15 d'abril de 1798). Hi trobem la seua firma, amb falta de francès, «*Galí agent*», però encara no redacta el document: qui ho fa és un sabater de nom Jaume Caussó, amb càrrec de «*secrétaire*». A Galí se li nota ja una lletra insegura, maldestra, que serà de fet la que llegirem en tots els escrits seus. Se li segueix la petjada «oficial» en els llibres durant tota la resta de l'any VI i fins l'any VIII.¹⁸ Llavors sí que durant l'any VIII (setembre de 1799-setembre de 1800), és ell que redacta les partides de les actes de naixement, matrimoni i defunció. Ho fa fins a la mort de la seua filla, anònima perquè nada i morta el mateix dia, que he esmentat més amunt l'estiu de 1800. En aquell moment és substituït per Joan Coll, ferrer, que té la funció de «*maire*». Es fa difícil d'atribuir a una conseqüència dels canvis estatals amb repercussions a espoleta retardada en aquell racó de país perquè el trencament institucional que representa el cop d'estat de Bonaparte del 18 de *brumaire* de l'any VIII encara no ha succeït. Més aviat sembla que sigui apartat de la redacció davant de la poca traça de la qual fa mostra a l'hora d'escriure. Però Galí no s'allunya dels arxius.

---

15 Vg. el text integral del *Décret du 20 septembre 1792 qui détermine le mode de constater l'état civil des citoyens* a: https://fr.wikisource.org/wiki/D%C3%A9cret_du_20_septembre_1792_qui_d%C3%A9termine_le_mode_de_constater_l%E2%80%99%C3%A9tat_civil_des_citoyens

16 Aquest règim dura del 21 de setembre de 1792 al 26 d'octubre de 1795.

17 Malgrat que la llei precisés que «*l'Assemblée nationale, après avoir déterminé le mode de constater désormais l'état civil des citoyens, déclare qu'elle n'entend ni innover ni nuire à la liberté qu'ils ont tous de consacrer les naissances, mariages et décès par les cérémonies du culte auquel ils sont attachés, et par l'intervention des ministres de ce culte*», és a dir que no abolia ni prohibia la pràctica religiosa del baptisme, el matrimoni i la sepultura, durant alguns pocs anys també ni tan sols es van poder celebrar aquests sagraments. Caldrà esperar sovint 1801, l'any del Concordat de Bonaparte amb el papa Pius VII per retrobar les celebracions i els llibres on seran assentats els esmentats sagraments, malgrat que n'existeixen pels anys anteriors. Aquesta secularització va substituir també el nom de font o de pila per la denominació de *prénom*, derivat del llatí.

18 Els registres de l'any VII falten, tant per naixements com per matrimonis i defuncions.

2. Els escrits

El text o més ben dit el conjunt de notes, apunts i fragments esparsos redactat per Galí s'ha establert seguint uns criteris que detallaré a continuació i es presentarà segons temàtiques com anunciat suara. Serà comentat i analitzat pel que fa al contingut i la llengua. La dificultat per endreçar les dites notes es deu a la seua definició: són recordatoris sense cap mena d'ordre que fa l'autor, sense intenció de publicació o de lectura. Per tant, no havent-hi un document únic, la localització dels textos es fa únicament amb la signatura arxivística. D'alguna manera, com una llista de coses per pensar, Joan Pere Galí «oblida» allò que ha escrit probablement poc després de l'any 1809, atès que durant els més de trenta anys de vida, els deixa en un arxiu públic, municipal, al qual molta gent té accés, i no es preocupa del seu destí. A part evidentment que s'hagi posat a redactar altres coses que encara no s'han descobert...

2.1. Criteris de transcripció

Com podrà comprovar el lector, la incertesa ortogràfica de Joan Pere Galí afegeix una dificultat a l'hora de transliterar-lo. He intentat d'aplicar criteris de transcripció que permetin una lectura prou fàcil però conservant el baix nivell de qualitat del seu autor. Molts comentaris, explicacions o ajudes per la comprensió, errors del redactor, paraules indesxifrables com també definicions de mots d'aquella època i poc usats avui s'han posat en notes de peu de pàgina per tenir l'explicació en el moment.

Com que en té ben poca, s'ha afegit un mínim de puntuació. També s'han restituit majúscules (inicials de frase, noms propis) quan Galí no les posava, si és que alguna realment es pot considerar com tal en el text. Com se sol fer a dia d'avui, les paraules s'han accentuat gràficament, i segons les regles de la gramàtica actual (GIEC, 2016), a fi de facilitar-ne la lectura, incloent-hi els dialectalismes del català septentrional o rossellonès.

Les paraules abreujades, omeses o reconstituïdes s'han desenvolupat en claudàtors: «[l'any] 815», «a P[erpinyà]». Tenint en compte la dificultat ortogràfica i cal·ligràfica de l'autor, s'ha atorgat una especial atenció a la restitució de moltes lletres per poder facilitar la lectura i la comprensió del lector: «an[y]», «monasti[r]», «tinen[t]», «castel[l]s», «jen[t] de guer[r]a», «Ros[s]al[l]ú», «el[l]s» «éssa[r]», «[h]a de dona[r]», «sin[c] l[l]iuras cad'an[y]t». S'han posen barres \ / per les insercions d'un mot, d'una oració o d'una lletra, que Galí ha escrit en l'interlineat: «capith\ a/ nia», «p\ r/ ime[r]s», «\ sen[t] pocs/». En el mateix sentit de fer més entenedores les paraules o els grups de paraules, s'ha inserit un punt volat entre les lletres i els mots que eren aglutinats ortogràficament: «la porta de l'ascula i l'adoba[r] de l'ascula», «se l'an ba mena[r]». Sempre per comoditat d'una lectura contemporània, s'han restituit els guionets per als verbs («posant-lo»). S'han marcat les paraules que han estat ratllades o esborrades per l'autor: «~~Parping~~», «~~ats~~».

Joan Peytaví Deixona. Els escrits originals de Joan Pere Galí, camperol i agent municipal de Montferrer, el Vallespir (1798-1809)

Reprement aquests mateixos criteris generals, aquells fragments redactats en francès s'han adaptat a la normativa actual de l'idioma.

2.2. «Allò» que va apuntar en Joan Pere Galí

Amb voluntat d'ordenar el caos de l'escampill de les notes, passem a exposar en quatre grups els temes principals evocats pel pagès montferrinyol: uns moments de la història de Catalunya, bàsicament pouats a la font del *Summari* d'Andreu Bosch, els esdeveniments històrics més locals o que toquen els seus compatriotes més propers arran de les seues actuacions com a agent municipal, els fets de la vida personal o col·lectiva que passen al poble o la comarca i l'apartat més singular dels somnis que fa.

2.2.1. Una història de Catalunya apresada del *Summari* d'Andreu Bosch

El fragment més llarg que escriu Joan Pere Galí és una còpia del famós *Summari, index o epitome dels admirables y nobilíssims títols de honor de Cathalunya, Rosselló y Cerdanya*,¹⁹ publicat l'any 1628 a la impremta de Pere Lacavalleria, de Barcelona, d'on va anar cap a Perpinyà per tal d'imprimir el llibre. El llibre és una gran obra d'història política i jurídica de Catalunya des del seu naixement fins al segle XVII, que en més de sis-cents pàgines compila i explica l'origen i l'evolució dels drets, oficis, jurisdiccions, prerrogatives, privilegis, lleis, usatges, etc. dels sobirans, eclesiàstics, nobles, viles i ciutats del país. Bosch fa servir moltes fonts d'arxius i escrites per demostrar el que escriu, cosa que li ha valgut el retret d'uns quants perquè no les verificava i les contrastava. Dit això, Bosch és encara un gran desconegut que se cita sovint per la multitud de fonts recollides i publicades però que mereix ser estudiat millor.²⁰

Obligatòriament, Galí ha tingut a mans un exemplar, cosa que demostra la importància del llibre en la societat catalana, si és que se'l pot trobar en una casa de Montferrer, un territori de masos de la comarca del Vallespir, que des de fa més de cent quaranta anys és sota sobirania francesa. Galí s'interessa principalment per fets històrics, relacions de monarques catalans i conquestes contra els moros; naturalment dirigeix bastant la seua lectura cap al període dels inicis de l'edat mitjana, com també cap als canvis dinàstics.

En un fragment del tot aïllat com sol fer, Galí apunta com per recordar allò que el deu motivar en aquesta lectura acurada, sobretot en aquella època trasbalsada:

---

19 Consultable a la *Biblioteca Digital Hispánica* de la *Biblioteca Nacional Española*: <https://bdh-rd.bne.es/viewer.vm?id=0000093148&page=1> o a la *Bibliothèque Nationale de France* al web *Gallica*: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k3233665.image>.

20 Vegeu Paytaví (2007). Una versió francesa i actualitzada del precedent treball serà publicada enguany a Peytaví (2022).

²¹«A la plaga²² sis als ~~usat~~ usatges que s[h]an de aucerba[r]»²³

El primer fragment llarg que es pot transcriure remet als orígens històrics o més ben dit històrico-llegendaris de Catalunya en temps de les guerres entre moros i cristians. S'hi recorda el paper cabdal dels carolingis per a la creació del país.

²⁴«Als gus los títols de re\i/gnas i principats se donàvant ja des de la criació del món per dret de sanc u de succissió hereditària i a fins a dit nambrot se abia viscut sens reis ni sen[y]oria ni baxalatge. Des [de] dit nambrot se preng[u]é gubernts als uns am[b] títols de aristocràcia i democràcia, tut axò ba·ssa²⁵ l'an[y] 1799 abans de la binguda de ~~Chir~~ Christu.»²⁶
«Mes als²⁷ naturals de Rossal[l]ó Conflent i Sardan[y]a sún sas astats sempra²⁸ fidels a Déu i a·la pàtrie. ~~Me~~ Mes/ a[h]i·[h]abia un gove\r/nado[r] a·la Cardiana²⁹ qu'es deia Mungu³⁰ que nu erre³¹ pas natural de la Sarda\i/na, se ba acon\c/erta[r] am[b] als morus. Dit Mongu sul donà pas a n'als morus per pendra la Cardaina,³² los natorals sentint aquex mal concert no bolg[u] érant passa[r] per eil, als³³ uns anàrant a Franca³⁴ als altras per als boscus, mai bolg[u] érant sera³⁵ subgegats a n'als morus, de aquexa entrada fins a·la binguda de Carlos Mangnu nu abia pas passat cap rei moru a·Spainā a Rossal[l]ó, als morus que comandàbant érant generals, als reis morus antràrant a Barcelona l'an[y] 717, a[l]l i bàrant esta[r] a fins l'an[y] 743, a Rossal[l]ó nu a[h]i·[h]a abitat cap rei moru, sempra bàrant asta[r] am[b] guer[r]a amb·als natorals i am[b] ajuda dels francesus fins a·la vinguda de Carlus Martel[l] l'an[y] 728, que ba pendra a fins a·la

21 ADPO, 9NUM98EDT1_2, imatge 74/97.

22 Llegir «page», gal·licisme per pàgina.

23 Llegir «observar».

24 ADPO, 9NUM116CCM1, imatges 310-312/681.

25 Llegir «va ser».

26 A continuació Galí traça una línia de separació de tot el foli amb el que segueix.

27 Llegir «els».

28 Galí fa precedir el mot 'fidels' d'una mena de signe que sembla una S.

29 Llegir «Cerdanya».

30 Bosch l'anomena «Munyós». Galí fa variar l'ortografia en Mongu, Mungu, per la dificultat que té de resoldre gràficament el so palatal.

31 Llegir «era».

32 Llegir «Cerdanya».

33 Llegir «els».

34 Llegir «França».

35 Llegir «sere», dialectalisme encara viu per 'ser'.

frontera de Cataluna a fins l'an[y] 731, Carlos Martell morí l'an[y] 741, après sont ffill Pipino que am[b] son axèrci[t] passà als Piraneus i donant ajuda a n'als christians que érant éran³⁶ retirats a la probinca cantabria³⁷ a n'al neximent del riu Hebro morí dit Pipina als buit de las canlàndrias de octubra 768, Carlos Mangno son fill après antrà nou caballés de Franca³⁸ en les am[b] \25/ mils³⁹ de g\u/erra, antràrant a-la Sarda\i/na, Comflent, Balaspir, preng[u]é rant tuts als naturals que trobàrant que nu érant pas astats conq\u/istats per als morus que s'érant retirats a-las montan[y]as, mes ancara g[u]é rant⁴⁰ de regula[r]⁴¹ de Catalun[y]a per la gran força dels morus de que-ssens bing[u]é rant las nou baronies.

⁴²Aprés que [h]age Carlus Mangnu trets als moros de Aquitània i Vascònia lo an[y] 785 ba bani⁴³ a Rossalló a treura als morus de Chatalun[y]a més tut als morus de Chatalun[n]a fúrant contents de està baix de son amperi i axò és que aig[u]é reis morus a Catalun[y]a de l'an[y] 717 fins l'an[y] 785.»⁴⁴

En un altre fragment, llarg de quinze folis, en el llibre parroquial de 1694, Galí estableix una mena d'índex que fa la llista de tots els capítols de l'obra magna de Bosch, però aquest índex resulta incomplet en no incloure tots els paràgrafs. Cal dir que Galí fa justament allò que no fa Bosch, és a dir senzillament incloure en la seua publicació una taula que recorda els nombrosos llibres, capítols i paràgrafs que ajudaria molt a la localització del text. Al final, hi detalla uns altres fets històrics.

Evidentment, prou sovint Galí ens dona a conèixer una llista amb títols de capítols de la seua interpretació, és a dir que resumeix allò que Bosch escriu. Però al mateix temps, el lector s'adona fàcilment que l'aprenent d'escriptor no entén ben bé tot allò que la precisió del jurista explica en el *Summari*, i demostra que no té la formació cultural per comprendre els detalls de la llei, de la història o les subtilitats de la ploma d'en Bosch.

---

36 Repetició del verb.

37 Llegir «província cantàbrica».

38 Llegir «França».

39 Falta aquí la paraula «homes».

40 Llegir «hagueren».

41 Llegir «reular» (?).

42 Galí comença un nou paràgraf.

43 Llegir «venir».

44 Aquest fragment reprèn frases i idees del llibre II, cap. 8 i 9 del *Summari*.

Joan Peytaví Deixona. Els escrits originals de Joan Pere Galí, camperol i agent municipal de Montferrer, el Vallespir (1798-1809)

⁴⁵ «Dels títols de unura de Catalunya	
Don Martí apar 1406 ⁴⁶	
de las virtuts morales naturals i fets propis de Catalunya Rossalló i Cerdanya	37
dels títols particullarts	40
per quins actas ting[ue]rant los de la billa ⁴⁷ de Parpinyà lo títol de fidelíssims	45 ⁴⁸
los títols de fidelíssims de la billa ⁴⁹ de Parpinyà	49
de las guer[r]as que [h]an astadas	53
de la lliberalitat en los donatius	63
dels títols de nobblesa	65
de quontas maneras se alcança nobblesa i títols de noblas	67 ⁵⁰
dels pribalegas ⁵¹ dels nobles	69
dels títols de honor del llinatge i famíli[e]s i sanch	71
dels títols de las família[e]s noblas	73 ⁵²
de la situació de Catalunya	77
dels mon[t]s Pirineus	78
dels noms i títols de la terra	79
per lo rei don Pere am Per[e] ⁵³	117
dels títols p[ar]ticullarts i seculars ⁵⁴	117
dels títols dels amparadu[r]s reis que fúran abans del delubi	138
dels títols des de l'anperi romà a fins a l'entrada dels godos	140
capítol dels morus de l'aspulciú dels morus	148
dels títols de barons, de las gràci[e]s i prib[i]legis	150
dels títols de prime[r]s comtas i noblas de Rossalló	151
dels noms i gene[a]logi[a] dels reis	161
dels noms i genre de las família[e]s dels comptas i barons Rosalú y Serdaina	163
dels noms i gene[a]logi[a] dels comptes particullarts de Rossalló	165
de G[u]ifra i als altras comptes	166

45 ADPO, 9NUM116CCM1, imatges 533-543/681.

46 Podria ser una nota que fa referència al rei Martí I.

47 Llegir «vila».

48 Aquí Galí interpreta la pàgina 45 per la 43.

49 Llegir «vila».

50 Aquí Galí s'equivoca i posa la pàgina 66 per la 67.

51 Llegir «privilegis».

52 Aquí Galí s'equivoca i posa la pàgina 73 per la 72.

53 Aquesta menció i la referència a la pàgina no remeten a res en el text de Bosch.

54 *Ibíd.*

Joan Peytaví Deixona. Els escrits originals de Joan Pere Galí, camperol i agent municipal de Montferrer, el Vallespir (1798-1809)

de las cosas progibidas ⁵⁵ al balla ⁵⁶ de Parpinyà	184
dels auhcis de bag[u]er	185
de las demás bag[u]erías de Rosal[li]ó Comflent i Serdà[n]ia	189
dels títuls del[s] castel[li]s ⁵⁷	190
dels títuls dels bassal[li]s	190
dels títuls dels nums i gene[a]logi[a] dels reis de l'Ar[ag]ó	191
de dond ⁵⁸ Chanxo compta de Rossalló i de Serdà[n]ia	
té un testament a Formig[u]era	193
del rei dond Jauma primer	195
del rei dond Pere segon	197
del rei dond Joant primer	209
del rei dond Martí	209
del govern de la corona de l'Ar[ag]ó con ⁵⁹ fu mort dont Martí	211 ⁶⁰
del rei dond Ferrando	211
del rei dond Alfonçu	212
del rei dond Joand segon	213
dels reis de França	214
al gobernt que ting[u]érant ~~ay~~ las famíli[e]s dels reis de França	214 ⁶¹
bàran confisqua[r] als béns dels de Ros[s]al[li]ó 1467	
del rei Ferando segon de Ar[ag]ó	215
dels comtats, doccats, marquesats que [g]usza ⁶² al rei de Aspaina ⁶³ com a rei de l'Ar[ag]ó	216
de las famíli[e]s que tenían títuls qu'éran donats per als reis de l'Ar[ag]ó	217
dels comtats ⁶⁴	220
dels auhcis de carmarlent ⁶⁵	222

---

55 Llegir «prohibides».

56 Llegir «batlle».

57 Aquí Bosch tracta l'ofici dels castlans o castellans o no dels castells.

58 Llegir «don».

59 Llegir «quan».

60 Aquí Galí s'equivoca i posa la pàgina 211 per la 210.

61 La referència de Galí és correcta: Bosch fa dos paràgrafs per un mateix capítol a la pàgina 214, un per als reis de França que governaren els comtats empenyorats per Joan II arran de la revolució de 1642 i un altre per als governants i càrrecs que actuaren als mateixos comtats.

62 Llegir «gosà».

63 Llegir «Espanya».

64 Galí sintetitza massa per parlar del capítol en el qual Bosch parla dels magistrats i oficis dels comtats de Barcelona, Rosselló i Cerdanya.

65 Llegir «camarlenc».

Joan Peytaví Deixona. Els escrits originals de Joan Pere Galí, camperol i agent municipal de Montferrer, el Vallespir (1798-1809)

dels títuls [de] parcurado[r]s ⁶⁶	223
dels gobernado[r]s dels comtats	225
dels portants beus	227
de-las diferentes aspecis	229 ⁶⁷
an·a quins cassus és més dels portants beus	231 ⁶⁸
de la jurisdicció és més dels port[a]ns beus	235
dels dos portans beus ⁶⁹	236
dels portans beus del general ⁷⁰	247
dels as[s]as[s]urts ⁷¹	248
dels comi[s]jaris	249
de-l'origent i criació dels auficis del balla general	250
dels béns patrimanials ⁷²	253
dels auficis dels ballas reals	257
de-la joridisció ⁷³ del governador de Ros[s]allò	261
la raptoria ... ma ⁷⁴	262
del balla jaranal ⁷⁵	263
de-l'aufici del parcurador	264
de-l'aufici del parcorador ⁷⁶	267
de-las curts dels ballas jenerals	268
los béns patrimonis reals	268 ⁷⁷

---

66 Llegir «procurador».

67 Aquí Galí s'equivoca i posa la pàgina 229 per la 228. Per fer-ho més entenedor, cal precisar que el capítol remet a les «espècies y casos generals en los quals se exerceix jurisdicció per los dos portants veus», un per Catalunya i un per Rosselló i Cerdanya.

68 Aquí Galí s'equivoca i posa la pàgina 231 per la 230.

69 Bosch evoca aquí la jurisdicció i el poder dels dos portantveus, cosa que omet Galí.

70 Bosch evoca aquí les prohibicions fetes als dos portantveus, cosa que no detalla altre cop Galí.

71 Llegir «assessors».

72 Llegir «patrimoniales».

73 Llegir «jurisdicción».

74 Lectura incerta que no remet a res en el *Summari* de Bosch.

75 Llegir «general». El mot és ben bé ortografiat «jaranal» i no «janaral».

76 Galí no esmenta que aquí Bosch tracta de l'ofici de procurador reial com a «mestre de aygües y mestre de forests».

77 Els dos capítols tractats per Bosch són invertits per Galí que apunta primer el de més a dalt a la columna de dreta i després de més a baix de la columna d'esquerra. L'ordre de lectura del *Summari* obliga a llegir primer la columna d'esquerra i segon la columna de dreta.

Joan Peytaví Deixona. Els escrits originals de Joan Pere Galí, camperol i agent municipal de Montferrer, el Vallespir (1798-1809)

desl abbocats juigas ⁷⁸	269
dels auficis dels juigas prime[r]s	270
del poodera ⁷⁹ dels dos juigas	271
del parcurador fiscal	274
del concel[ ] ⁸⁰	277
del concel[ ] de Ar[a]gó	278
del consell de astat	279
del president[t] de consell reial	280
del consell[ ] particular ⁸¹	282
del doctur del real consell[ ]	283
del trasore ⁸² i del consarbador	284
de la consal[ ]aria ⁸³	285
de l'aufici de mestra ⁸⁴	286
dels abbocats dels pobras	286
de la gene[a]logi[a] dels reis de Ar[a]gó	287
del rei amparador don Carlas ⁸⁵	
dels reis ddon Felip III ⁸⁶	288
dels astats, marquesats	289
de las família[e]s casa del govern del[s] ministras de la Ar[a]gó	289
dels astats i sen[y]orias	290
de la famíli[a] i casa de Borg[u]in[y]a ⁸⁷ com a successor de don Falip de Àustries	290
dels dels ⁸⁸ particularts	300
de las milísi[e]s	313
del[s] comptas més bells ⁸⁹	315

---

78 Llegit «jutges».

79 Llegir «poder».

80 Galí no precisa que Bosch parla aquí del consell reial.

81 Galí sembla barrejar els consellers i el canceller, dels quals Bosch exposa l'ofici en el paràgraf.

82 Llegir «tresorer».

83 Llegir «cancelleria», a menys que sigui una falta real d'interpretació per part de Galí.

84 Bosch analitza aquí el càrrec del mestre racional.

85 Galí no posa cap número de pàgina: és la mateixa que la següent, la 288.

86 En realitat Bosch parlen dels tres reis, Felip I, Felip II i Felip III.

87 Llegir «Borgonya».

88 Paraula repetida. Galí es fa altra vegada molt succint mentre que el paràgraf de Bosch posa «Dels títols de honor particulars dels llochs, cases, habitacions de tots los oficials y ministres».

89 Bosch fa servir la paraula «antichs» mentre que Galí la transforma en «més bells [vells]».

Joan Peytaví Deixona. Els escrits originals de Joan Pere Galí, camperol i agent municipal de Montferrer, el Vallespir (1798-1809)

del[s] bescomptas \barons/	316
dels títuls de noblas ⁹⁰	317
dels balbassarts ⁹¹	319
dels títuls de mangnats ⁹²	320
dels richs ⁹³	320 ⁹⁴
dels títuls de caballers	321
dels astats de caballerts	323
de la forma de la criaciú dels cabalerts	324
de la criaciú que cap d'altra nu [h]an pot pas usa[r]	327
de las gràci[e]s i pribalegis ⁹⁵	327
dels títuls de aunur dels homas de Parping paratge	328
dels títuls de generosos	328
de la criaciú dels generosos	329
dels títuls de donxells	330
dels pribalegis dels militarts	331
dels títuls dels infants	331 ⁹⁶
dels auficis títuls militarts	337
dels auficicis de condestablas	337
de l'origent i principi de la capith\ a/ nia	339 ⁹⁷
de l'ofici del capità genaral	341
de l'aufici del tinen[t] ganaral	342
dels castel[l]s 344 ⁹⁸ dels ats alscaits	344
dels títuls de la demás jen[t] de guer[r]a	346
de la capitania jenaral de jera ⁹⁹	347
capítol de les cosas prohibidas	347
dels títuls de las siènci[e]s	348

90 El títol del paràgraf de Bosch posa «Dels títols de comitots o comdors de Cathalunya, Rosselló y Cerdanya».

91 Llegir «varvassors».

92 Llegir «magnats».

93 Es tracta dels «rics hòmens».

94 Aquí Galí s'equivoca i posa la pàgina 320 per la 321.

95 Bosch fa referència als privilegis i les gràcies dels cavallers.

96 Com per la pàgina 268 del *Summari*, els dos capítols tractats per Bosch són invertits per Galí que apunta primer el de més a dalt a la columna de dreta i després de més a baix de la columna d'esquerra. L'ordre de lectura del *Summari* obliga a llegir primer la columna d'esquerra i segon la columna de dreta.

97 Aquí Galí s'equivoca i posa la pàgina 339 per la 338.

98 Galí posa dues vegades la pàgina 344. Hauria de posar el número 343 pel cas particular dels castells.

99 Llegir «de guerra».

Joan Peytaví Deixona. Els escrits originals de Joan Pere Galí, camperol i agent municipal de Montferrer, el Vallespir (1798-1809)

les quol ¹⁰⁰ siènci[e]s	350
dels títols dels doctorts	351
dels títols i graus de llicenciats	352
dels títols i blasons	353
dels privilegis i gràci[e]s	355
de les exelènci[e]s particulars	359
de altres títols de aonor	360
dels particulars prib[i]legis ¹⁰¹	362
cap XIII dels hòmens il·lustras	365
Llibra 4art honorts de les ciutats	369
cap II de la particular repúblique	371
com antràrant los de Rossalló a Sardai[nya] ¹⁰²	374
dels magistrats ¹⁰³	376
dels derets ¹⁰⁴ del general	378
capítol 3 dels particula[r]s títols de Barsalona	379
capí[tol] I dels títols i de las franqueses i privilegis de la ciutat de Barsalona en birtut del priblegi del rei don Pere 3 dat a 14 de les qualandris de nobembra 1339 i obserbada 1585 i al rei don Falip 1626 ¹⁰⁵	381
dels títols dels particulars ¹⁰⁶	382
cap[í]tol 5 dels títols dels hòmens de Ros[s]al[l]ó ¹⁰⁷	383
dels títols memorables dels homas de Ros[s]alló ¹⁰⁸	388
dels serbeis qu els homas de Parpinià a la corona de Ar[a]gó	389
de las francesas ¹⁰⁹ i privilegis dels homa[s] de] Perpinyne ¹¹⁰	390

100 Galí no ha sabut entendre aquí allò que explica Bosch: el paràgraf és una continuació de l'anterior i posa «Quals sían les sciències y arts que dónan títols de honor».

101 Bosch fa referència als diversos doctors, cosa que omet Galí.

102 El títol sencer de Bosch és «Com entraren los de Rosselló y Cerdanya en lo cos de dita Diputació ab Catalunya, si per unió particular ho altrament».

103 Bosch parla dels magistrats de la Diputació.

104 Llegir «drets».

105 Galí apunta aquí detalls del paràgraf.

106 Bosch parla dels «títols particulars de honor de les demás ciutats y viles de Catalunya».

107 Bosch escriu sobre els «particulars títols de honor de les ciutats y viles del comtat de Rosselló,...».

108 El títol de Bosch és dels «títols memorables, blasons y armes gosa la vila de Perpinyà y sos naturals».

109 Llegir «franqueses».

110 Llegir «Perpinyà».

Joan Peytaví Deixona. Els escrits originals de Joan Pere Galí, camperol i agent municipal de Montferrer, el Vallespir (1798-1809)

dels pribelegis dels homas de P[erpinjà] dels actas ¹¹¹	392
dels pribelegis particularts dels homas P[erpinjà] ¹¹²	394
dels pribelegis del homas de Parpignà ¹¹³	400
últim[a] bolontat a Parpignà del tastament 1293	404
de las bilas dels comtats de Serdain[y]a	408
de la criaciú dels estaments ¹¹⁴	408
dels títuls dels si\u/tadans	411
de la criació dels ciutadans	413
dels prib[i]legis dels ciutadans	414
dels pribelegis militarts	417
dels actas dels militarts ciutadans ¹¹⁵	419
dels títuls dels astamen[t]s ¹¹⁶	420
dels títuls de notaris	421
dels astats ¹¹⁷	423
dels títuls dels astaments ¹¹⁸	425
de la criaciú i forma del consell	427
de la criaciú i forma del consell de las repúblicas	429 ¹¹⁹
del poderos ¹²⁰ del consell jenerals ¹²¹	430
de las cosas prohibidas de consells	431
de la criaciú dels aulficis de las unibersitats	431
dels requisits nesas[s]aris ¹²²	433

111 Es parla en realitat dels «privilegis dels hòmens de Perpinyà quant a fets y actes de guerra».

112 Igualment aquí es tracten dels «privilegis particulars dels hòmens de Perpinyà quant als oficials reyal y altres».

113 Altre cop es parla dels «privilegis especials dels hòmens de Perpinyà quant a judicis».

114 Galí transforma allò que posa Bosch, «Del govern, estaments y oficials de les repúblicas y universitats particulars». O sinó s'equivoca de pàgina i reprèn allò que diu el paràgraf de la pàgina 410, «De la creació dels tres estaments dels quals se fórman los oficials de les universitats».

115 Bosch escriu «Dels casos y actes particulars per los quals los ciutadans y burgesos honrrats sols se diferencian dels militars».

116 Bosch parla dels «títols de honor del estament y mà mitjana de les repúblicas».

117 La menció de Galí no correspon en res en el *Summari*.

118 El *Summari* parla dels «títols de honor del estament y mà menor de les repúblicas».

119 Aquí Galí s'equivoca i posa la pàgina 429 per la 428.

120 Llegir «poder».

121 Llegir «general».

122 Bosch parla dels «requisits necessaris per ésser enseculats... ».

Joan Peytaví Deixona. Els escrits originals de Joan Pere Galí, camperol i agent municipal de Montferrer, el Vallespir (1798-1809)

de la forma i sèdula ¹²³	436
de les obligacions que ténan ¹²⁴	437
de las graduacions ¹²⁵	438
de las [h]onras ¹²⁶	439
de las criacions dels cònsuls	440
de las insígn[i]as dels cònsuls	441
a n'ans quins casus ténan jurisdicció als ¹²⁷ còsolls	443
dels pode[r]s dels còsolls paers	444
dels casos dels còsolls jorats ¹²⁸	449
dels salaris dels còsolls jorats	451
dels advocats	452
dels còsolls de mara de Ros[s]alló	453
dels casos que fórant alagits ¹²⁹ als tribunals ¹³⁰	455
del podera ¹³¹ del juiga ¹³² de mara	463
dels consells de mara de Parpignà ¹³³	465
dels ~~emulments~~ emoluments de las ciutats vilas i lochs i drets dels pasque[r]s és par ~~añ~~ al manaste[r] de las comunas confrontantas	472
de la forma de crobrar ¹³⁴ als drets	474

123 Galí fa una mala lectura de Bosch que parla de «la forma se deu servir en declarar les persones dels regiments inhàbils o estranyes o altrament privar-les dels officis que obtenen». Si és que n'entén el sentit...

124 Es tracta de les obligacions que tenen els qui obtenen oficis.

125 Es tracta de les graduacions que han de tenir els qui obtenen oficis.

126 Bosch parla de les honres, salaris i prerrogatives d'aquells qui obtenen oficis.

127 Llegir «els».

128 Bosch parla del cas en els quals els còsolls no poden actuar si no és amb un oficial reial.

129 Llegir «elegits». Potser aquí encara es tracta d'una incomprensió per part d'en Galí.

130 Bosch parla dels motius i causes pels quals van ser erigits els tribunals del consolat de mar.

131 Llegir «poder».

132 Llegir «jutge».

133 Galí mal interpreta el paràgraf de Bosch que parla dels diversos oficials del tribunal del consolat de mar de Perpinyà.

134 Llegir «cobrar».

Joan Peytaví Deixona. Els escrits originals de Joan Pere Galí, camperol i agent municipal de Montferrer, el Vallespir (1798-1809)

als peradu[r] ¹³⁵ don Carlas quin[t]. dat al Mulí de Reig ¹³⁶ a 10 desembre 1519 ¹³⁷	475
de la cassa i bar ¹³⁸ dels astrange[r]s als de Elna an ¹³⁹ sun francs	476
dels administrado[r]s ¹⁴⁰	477
de la reina dona Maria 5 de ju[ny] 1439 als falises ¹⁴¹ rei don Alfonso 7 de febre 1448 perquè als ecclesiàstichs i als militarts se bolg[u]éran eximir de cro\n/tibuire ¹⁴² a nals dits càrrechs se ordenà per los cònsols de Perpinyà 1391 1398 1434 ¹⁴³	479

A partir d'aquí, primer corresponent al llibre V del *Summari*, i després a diverses pàgines del treball de Bosch, Galí agafa apunts dispersos que el deuen interessar més que la simple recopilació de tots o part dels títols dels paràgrafs.

¹⁴⁴«L'ayn 1167 al compt[e] Gerart donà franquesa a n'als pasque[r]s al ramat de l'aspital de Perpinyà. L[l]ibra 5 de las l[l]ibertats i franqueses 501
Los pribelegis s\ e/gons sun de Loís Pio, amparador, fil de l'amparadur Charlos Mangno en lo mes de jener al primer an[y] de son anperi [l'any] 815 de Chr[i]stu. Un altra de Carlas Calbo, dat a n'al monasti[r] de San Saturny prop de Tolosa al \10/ mes de joun¹⁴⁵ 844. I als usai¹⁴⁶ gas del rei don Jan II. Del compta Guirart, dat a Parpin[y]à an 6 de joliol 1162 las anomina usaga.¹⁴⁷ De la forsa de l[l]ei dels astils usagats del rei don Jauma a P[erpin]yà als quinsa de octubra 1334 521
Cap. XI de las primeras l[l]eis qu'els reis de l'Ar[ag]ú comensen de astabli[r] a Ros[s]al[l]ó i Ce[r]dai nye lo rei

---

135 Llegir «emperador».

136 Llegir «Molins de Rei».

137 Galí esmenta una de les moltes mercaderies sobre les quals les viles i ciutats cobren drets, aquí el dret rebut de Carles I o «Carles Quint» sobre oli.

138 Llegir «barra».

139 Llegir «en».

140 Altre cop Galí s'equivoca en interpretar la lletra de Bosch: podria ser que fes referència a les obligacions dels «arrendadors» dels drets de les universitats.

141 Interpretació dubtosa de Galí per la menció del lloc de firma del privilegi, els «felicis excèrcits» (sic).

142 Llegir «contribuir».

143 Galí apunta aquí un element del llarg paràgraf de Bosch sobre els llocs on es cobren els drets de venda de vitualles a les viles i ciutats catalanes.

144 Segueix la mateixa referència, ADPO, 9NUM116CCM1, imatges 533-543/681.

145 Llegir «juny».

146 Llegir «usatges».

147 Llegir «usatge».

Joan Peytaví Deixona. Els escrits originals de Joan Pere Galí, camperol i agent municipal de Montferrer, el Vallespir (1798-1809)

don Alfonsu amb als militars de Salças a Tortosa 1173	523
De la raú natural ¹⁴⁸ de ~~Catana~~ Catalunya [i] Ros[s]al[l]ó y Çardanya	532
Als béns patrimonials són béns de rebellas, ¹⁴⁹ montainas, pasque[r]s, sun a n'al registra 4 folio 10, registra 25 folio 58 al rei don Joan a P[erpinyà] a 28 de setembra 1473 r[egistre] 26 folio 177. ¹⁵⁰	
A 1 de o[c]tubra sobra unas montainyas i drets de Monferrer an[y] 1586 p. p. a. ¹⁵¹	
L an[y] 1339 era senyur de Monferrer al nobla Barang[u]era ¹⁵² de Quastranoba. ¹⁵³	
L ayn 1425 \er[a]/ se[n]yur de Monferrer al nobla Pere Blan dornela.	
Als pasque[r]s \sun/ a Barsalona 5 de m[a]ig 1377.	
Al govern que ting[u]éran als reis de de ¹⁵⁴ França \Luís 11/ a Ros[s]al[l]ó 1473 governaba un bisrei a Ros[s]al[l]ó \i Sar[danya]/ i un tinen[t] jeneral, aq[u]es ¹⁵⁵ auzisi ¹⁵⁶ serbían ~~Jun~~ Jauma ma\r/quès de Quastras, ¹⁵⁷ 2 Pons G[u]illem baró de Claramon bascomta de Nabesana, ¹⁵⁸ lo 3 Joan de Foux ¹⁵⁹ i comta de Candala ¹⁶⁰ als i ba dona[r] al rei. L[l]ois de França, als béns dels rebellas bàran asta[r] de França 1462 a fins 1493. ¹⁶¹	

---

148 Bosch parla aquí de la «rahó natural quant a les lleys dels comtats de Barcelona, Rosselló y Cerdanya».

149 No es pot saber amb certesa a què fa referència Galí en aquesta pàgina 254, podria ser «rendes».

150 Galí pren nota de la pàgina 254, columna B.

151 Molt probablement Galí recopia aquí l'abreviatura de Perpinyà, «Ppà». La menció correspon a la pàgina 261, columna B del *Summari*.

152 Llegir «Berenguer».

153 Llatinisme. Remet a Castellnou, bressol de la família dels vescomtes de Vallespir.

154 Repetició de paraula.

155 Llegir «aqueix».

156 Llegir «ofici».

157 Jaume d'Armanyac, duc de Nemours, comte de Castres i de Pardiac (v. 1433-1477). Vegeu https://ca.wikipedia.org/wiki/Jaume_d%27Armanyac-Nemours, notícia establerta a partir de la informació de l'historiadora perpinyanenca Àlicia Marcet Juncosa.

158 Llegir «Nebosan». El vescomtat de Nebosan se situa al Llenguadoc, a les comarques muntanyenques del nord de Besiers. Bosch el posa com a «Nebasona». Philippe HUPPÉ, «Clermont-l'Hérault. Tristan Guilhem, Le gisant dans la lumière», *Bulletin du Groupe de Recherches et d'Etudes du Clermontois*, 2007, p. 41-42. Consultable en línia a <https://www.etudesheraultaises.fr/wp-content/uploads/grec-art-2007-a02-tristan-guilhem.pdf>

159 Llegir «Foix».

160 Joan de Foix-Candale, comte de Benauges i Kendal (v. 1410-1485). Vegeu https://fr.wikipedia.org/wiki/Jean_de_Foix-Candale.

161 Galí remet aquí a les pàgines 214 i 215 del *Summari*.

La guer[r]a que ting[u] érant don Nuiú¹⁶² comta de Ros\s/aló i ·G[u]il[l]em de Monquada a ·Ros[s]al[l]ó.¹⁶³
Las guer[r]as del rei don Jauma primer contra don Jilem¹⁶⁴ de Monquada i als rihcs¹⁶⁵ de Ar[a]gó i al comta de Monfort i al com[te] de Orgel[l] i ·Ramun Roger comta de Fux¹⁶⁶ i lu ànimo i balantia de del¹⁶⁷ rei de l·Ar[a]gú am[b] ajuda de Gispert besquomta de Quastellnou any 1275 contra Arnau de Corsabí son jermà sobra al castell de Monboló.¹⁶⁸
De las famílas d'eills : dels romans i godos qu érant a Cataluin[y]a a Rossalló i a Serda[n]ya quon als morus antràrant a Catalu[n]ya \l an/ 714 i a Ros[s]al[l]ú i a Serdainya, als unts se retiràran a-n-als Perineus, als altras a ·Fransa, el[l]s la més gran partida fúrant llus¹⁶⁹ dels Parineus, li restàrant sens ~~sen~~ éssa[r] conscistants¹⁷⁰ dels morus, el[l]s fórant els p\r/ime[r]s amb als qu érant a Fransa que bàran treura als morus de del¹⁷¹ comtat de Rossal[l]ó am[b] ajuda dels Franesus i ls de la Bisquaia i bàrant aspolsa[r]¹⁷² als moros l an[y] 1177 717 a fins l an[y] 743 semp[r]a am[b] guer[r]a, l an[y] 719 am[b] ajuda de mul[t]s cabal[l]e[r]s godus, mes per la gran forsa dels morus, \sen[t] pocs/, se g[u] érant de retira[r] al Ballaspi[r] i a Comflent i a Serda[n]ya, bàrant conserba[r] bilas i lohcs¹⁷³ i castells que [h]abían gon[y]ats a fins a l antrada de Carlus Martel, prínssep dels frans\e/sos, de l an[y] 728. Ere par[e] de Pipina, àbia¹⁷⁴ de Carlos Mangno. A f\i/ns 730, lo jenaral dels morus qu era a Ros[s]alló era Munió, a-n-a aquexa bataila Carlos Martel ba resta[r] sen[y]ur a fins la cordillera dels Perineus, Carlas Martel morí al mes de desembra 741, ~~socch~~ soccehí son fils Pipina pas[s]à am am[b] son axèrci[t] als Parineus, ba na[r] a-la probínsia de Cantràbia a-n-al naximen[t] del riu Abreu¹⁷⁵ a dona[r] ajuda a-n-als cristians que si éran retirats, morí dit Pipina al mes de o[c]tubra 768. Carlos Mangno soccehí a son pare dit Pipina. [A]quex fu un gran anparadura, als títuls dels de son dessendèhant¹⁷⁶. Quatra ans après qu els morus [h]ag[u] éran antrats un caballe[r] godo Otger i Roger Gotlant Acatthaló sen[y]orts de un castel

162 Llegir «Nunó», que remet a Nunó Sanç, comte de Rosselló.

163 Galí remet aquí a les pàgina 56 del *Summari*.

164 Llegir «Guillem».

165 Llegir «richs» per rics.

166 Llegir «Foix».

167 Llegir «del».

168 Galí remet aquí a les pàgina 56 del *Summari*, al qual ja feia referència al paràgraf anterior.

169 Llegir «lus» per 'los'.

170 Llegir «conquistats».

171 Es podria entendre com «des del».

172 Llegir «expulsar».

173 Llegir «llochs» per 'llocs'.

174 Llegir «avi».

175 Llegir «Ebre».

176 Aquest grup de quatre paraules és difícil d'interpretar.

qu'es dei[a] Cataló Aquitània am[b] ajuda de 9 cabal[l]e[r]s als i rapatírant al govern de 3 an 3 pas[s]àran als P[i]rineus ab 25 mils [h]omas de guer[r]a antràrant par la ballt¹⁷⁷ de Arant, dins poch dias furant a Serdà[n] ya \i Conflen[t]/ Capsi[r] i Balaspi[r] i prenguérant Ros[s]al[l]ó i posàran seti a la bila de Anpuris,¹⁷⁸ l[lo]c prinsipal dels andigets,¹⁷⁹ aquí ba mori[r] Ogger. \Fu sotarat a San Denis/. Aquí mul[t]s de moros i el[l]s se guéran [de] retira[r] a las montain[y]as del Balaspi[r], Conflen[t] i Serdàina a fins a la binguda de Carlos Mangno, de quexu[s]¹⁸⁰ nou cabal[l]e[r]s binguéran las 9 baronias aprés que Carlos Mangno [h]ag[u]é trets als moros de Aquitània y Vascònia. L'an[y] 785 ba beni[r] a Ros[s]alló ba go\i/na[r]¹⁸¹ la terra de Ros[s]alló, Conflen[t] i Sardanya ba satia[r]¹⁸² Jirona y Barsalona, los quals érant capitans Otger de Normandia i Gerart Rossalió y Rollan, tots entran[t] als Perineus i trobàrant als nou baronts am[b] llura axèrci[t] a n'al Comflen[t] i la Sardanya i al Ballaspi[r] i Capsi[r], alegrà's¹⁸³ de l'ancontra, se aconsertàran i baxàrant tots a la conquista de Chatalò[n]ia, matàran 3 reis moros i d'el[l]s Otger de Normandia, Carlos Mangno manà de fer molts de iglési[e]s, un de San Andreu, a[l]lí fu anter[r]at al cos de dit Otgera i bàran fe[r] mol[t]s de monnasti[r]s al de S[an]t Jenís, al de Arlas al de S[an]t Miquel de Cuyxà.¹⁸⁴

L[lo]is Pio, an¹⁸⁵ bida de son par[e], ting[u]é lo governt de Aquitània, [h]abia ajoustat son axèrci[t] i nà feu 3 parts, la una anbià¹⁸⁶ a posa[r] seti a Bar[s]alona, que se érant rebellats la més part dels conquistats per son para Charlas Mangno i de seg[u]it que [h]agué ar[r]andida la Catalu[n]ya \an[y]/ 801 ba compli[r] las ordinasions fetas per son para.»

En un altre fragment, Joan Pere Galí barreja els fets històrics per crear-ne un context amb la història de Montferrer. Esmenta el capbreu de 1339, s'interessa pel nombre d'habitants del castell, en una època en què el poble a l'entorn de l'església i el cementiri no era compost per tantes cases com serà el cas a partir del segle XVII. Però ràpidament torna al *Summari*, amb més dificultats per al lector que l'intenta seguir avui, per entendre el seu objectiu. Només hi ha apunts un xic desordenats i d'intenció desconeguda.

---

177 Llegir «vall».

178 Llegir «Empúries».

179 Llegir «indigets».

180 Llegir «d'aqueixos».

181 Llegir «guanyar».

182 Llegir «sitiar», castellanisme corrent dels segles moderns per assetjar.

183 Se deu haver de llegir «alegrà's», forma arcaica, per «s'alegrà».

184 Aquest llarg apartat es basa principalment en les pàgines 151 i 152 del *Summari*.

185 Llegir «en».

186 Llegir «envià».

Joan Peytaví Deixona. Els escrits originals de Joan Pere Galí, camperol i agent municipal de Montferrer, el Vallespir (1798-1809)

¹⁸⁷«Al capbreu del raptu[r]¹⁸⁸ Boscà¹⁸⁹ al ba fe[r] an Josep Costa notari d'Arles l'ain[y] 1680 confrontan[t]: a-la montain[y]a las terras d'an Tomàs Roca que sun posadas a-n\`a/l matex capbreu paga¹⁹⁰ 52 i 53, a-n-al pla de Rodas¹⁹¹ amb als pasque[r]s reals.

La rúbrique dels seniu[r]s del castel[l] de Monferrer i dals propietaris que tenían cassa¹⁹² a-n-al fort del castel[l], erre¹⁹³ se\i/n[y]u[r] del castel[l] al nobbla Barang[u]ere¹⁹⁴ de Castranoba,¹⁹⁵ ba fe l'acta Bernat de L[.]lupia, notari de Mullet¹⁹⁶ l'ain[y] 1339.

L'altra sain[y]u[r] era al noble Pere Blan dornela,¹⁹⁷ l'acta és de l'ain[y] 1425.

Al rei don Martí de setembra, en las corts de Perpinyà 1406.¹⁹⁸

La rúbrica de tots als propi[e]taris del terma de Monfere[r] que astàbant a-n-al clos de la plasa¹⁹⁹ del castel[l]²⁰⁰ que tuts aí tenían casa, a-las sis rallas és bar[r]at mi[t]ga a-las quinsa és an Bartomeu del Clot, 17 G[u]ilem Paradel[l]s, antra tuts 38 propietaris²⁰¹ l'an[y] 1339, i a lur gènere bàrant [h]abita[r] sens al castel[l]²⁰² sempre

---

187 ADPO, 9NUM116CCM1, imatges 541-543/681.

188 Llegir «rector».

189 El rector Josep Xanxo i Boscà, va tenir el càrrec de rector de la parròquia de Montferrer els anys 1670-1690.

190 Entendre aquí «pàgina», del gal·licisme 'page'.

191 Terme a cavall dels territoris de Montferrer i Cortsaví, a l'oest de la muntanya de la Soca, a 4,5 km al nord-oest del poble de Montferrer.

192 Llegir «casa».

193 Llegir «era».

194 Llegir «Berenguer».

195 Llatinisme. Remet a Castellnou, bressol de la família dels vescomtes de Vallespir. Galí ja ha fet aquest apunt més amunt en el text. Els Castellnou eren senyors de Montferrer entre el segle XII i el segle XIV.

196 Mollet, antic nom de Montferrer.

197 Mot desconegut, deu ser un patrónim o un topònim relacionat amb Pere Blan. Aquest efectivament va ser senyor de Montferrer al segle XV, hereu que era del seu pare, el banquer perpinyanenc Perpinyà Blan, que havia comprat la senyoria a Berenguer d'Oms, ell mateix l'havia comprat a Berenguer de Castellnou.

198 Deu ser un apunt on Galí deu haver trobat una menció de la població però no sabem a quina fa referència.

199 Llegir «plaça».

200 Deu remetre a les cases que eren edificades a l'interior de les muralles del castell de Montferrer, que encara avui se'n poden veure les ruïnes. En el plànol cadastral de se'n poden comptar sis.

201 Òbviament que d'aquests 38 propietaris montferrinyols, una bona part devia viure en els masos del territori que ja eren nombrosos en aquella època.

202 Se deu poder entendre que els descendents d'aquells veïns del segle XIV van ser habitants d'aquelles cases fins al segle XVII.

Joan Peytaví Deixona. Els escrits originals de Joan Pere Galí, camperol i agent municipal de Montferrer, el Vallespir (1798-1809)

a fins l'an[y] 1649 que al rei L[luís] 13 de Fransa feu caura al castell[ll],²⁰³ an aquex tems era al rei dont Jauma l'ain[y] 1339.

L'an[y] 1425 era rei don Alfonso.

Al libra bermell 1599 cartas 235²⁰⁴ rei don Pere, dat a Parpinyà 13 de les kalandis de octubra 1207,²⁰⁵ altra del rei don Jauma dat a Perpinià 17 de desembra 1342,²⁰⁶ altra Jauma 1260.

Aquex libra de quehus²⁰⁷ pribelegas és fet a P\à/rpinyà 1628 rengnaba Lloís 13.²⁰⁸

P\à/ga²⁰⁹ 33²¹⁰ santa Angr\à/ci fu m\à/rtixada²¹¹ a Saragusa que bania de Portugal a casa[r] se am[b] al dux de Ros[s]al[ll]a,²¹² aiàban²¹³ 18 cabale[r]s que l'acompanyà\an/, era l'an[y] 300.

²¹⁴«Algo bens²¹⁵ del Rossalló Guinart ba dona[r] la Serdà[n]ia a-n-al rei don Joan d'Ar[algó] l'an[y] 1462, après al [rei] don Joan d'Ar[algó] s[h]u ba ampasa[r] per la summ[a] 300,000 ascut d'or a-n-al rei L[luís] \11/ de França l'an[y] 1,²¹⁶ après Charlas 8 roi de França ba dona[r] l'anpèniu a don Fardinant roà d'Ar[algó] perquè

---

203 No hi ha data certa de la destrucció del castell al segle XVII. Sembla que com molts castells de la frontera septentrional de Catalunya, va ser destruït en part o en totalitat per ordre de Lluís XIV o el seu enginyer Vauban. Aquest any de 1649 evocat per Galí sembla bastant primerenc respecte a les dates que se solen proposar dels anys posteriors al tractat dels Pirineus.

204 Es pot trobar la referència de Bosch, pàgina 472, columna B, però no se sap perquè Galí l'apunta aquí. Bosch parla de la possibilitat de denunciar oficials reials que no no executarien encàrrecs dels cònsuls de Perpinyà.

205 Es pot evocar una mateixa raó desconeguda per explicar la menció, de la qual parla Bosch, pàgina 386, col. A i B. Aquí el jurista evoca un privilegi de la vila de Perpinyà per recaptar diners de manera a eixamplar les fortificacions de la vila.

206 Galí remet aquí a dues mencions de Bosch que sobre emoluments i imposicions que poden cobrar i fer recaptar els cònsols de Perpinyà, pàgina 473, col. B i 474, col. B. El rei Jaume és Jaume II de Mallorca.

207 Llegir «aquellos», dialectalisme per 'aquells'.

208 Galí esmenta el rei de França que no regnava sí a França, però no als comtats catalans ni al Principat en aquell any 1628. Aquí el monarca era Felip IV.

209 Llegir «page», gal·licisme per 'pàgina'.

210 Galí apunta la pàgina 33, col. A, del *Summari* en la qual es menciona el martiri de Santa Engràcia a Saragossa l'any 300.

211 Llegir «martiritzada».

212 Llegir «Rosselló».

213 Paraula de lectura clara però d'interpretació més difícil: «anaven», «ajudaven», «allà [ana]ven», «acompanyaven» – com a repetició del verb posat poc abans–, etc.

214 Document 9NUM116CCM1, imatge 545/681.

215 Paraules de lectura i interpretació poc clares: «al govern del Rosselló», «al/el gover[nador] de Rosselló», etc.

216 Només consta la xifra 1 sense la resta de la data.

Joan Peytaví Deixona. Els escrits originals de Joan Pere Galí, camperol i agent municipal de Montferrer, el Vallespir (1798-1809)

nu \a/ [ha]gudes pas²¹⁷ a·n·als napollitans. L'any 1493 se l sugordà sensa compli[r] la condició, anprés fu la presa de Perpinià,²¹⁸ y l'any 1642 L[[]uís 13 se ba ampara[r] de aquests Comptat²¹⁹ que fu ancorporat a·la França par la Pau dels Pirineus. L'any 1659 l·Aspayna ba dona[r] la Sobranitat a·n·al rei de França a·Perpi[nyà], és una plaça forta das[s]ús la Tet.

Antoni Roca,²²⁰ de ·Monfer[r]é era commandant de la armada de Aspaina, ba atora[r] un tems qu'els franseçus no poig[u]éran pas antra[r] a·n·al Balaspi[r] ni a·n·al Comflent i b·àran se[r] presus a·n·al castel[l] de Ane\i/ra,²²¹ ell²²² i al ma\r/quès,²²³ i fúrant manats a·Parpignià. Am Am[b] las paus dels Parineus fúrant manats a·Spai[n]ya as²²⁴ b·àrant ambarcar a·Rosas, al dia del Dibenras²²⁵ Sant pere²²⁶ ana[r] a·Mallorca as b·àran nega[r] debant de Rosas l'any 1659, an Roca [h]ag[u]é de 34 an[y]s»

Molt interessant és aquest últim detall que narra Galí sobre els militars de Montferrer que van actuar durant la Guerra de Vint Anys (1639-1659) que va oposar les monarquies catòlica i cristianíssima. Les informacions que facilita aquí no es troben en altres fonts que s'hagin pogut consultar fins ara. D'on Galí treu aquelles dades sobre la mort per ofegament del senyor de Montferrer que hauria

---

217 Potser s'ha d'interpretar per «paus» (amb els napolitans en les guerres d'Itàlia de Carles VIII de França).

218 Galí es refereix al període durant el qual els comtats catalans del nord van ser empenyorats al regne de França i sota quines condicions ho van ser. Evoca finalment com Ferran II el Catòlic va haver de reconquerir Perpinyà el 1493, tot i que els incompliments del tractat de Perpinyà del 1463 eren compartits.

219 Podria llegir-se com «aquest comtat» o «aquests comtats», malgrat que Galí usa després un verb en singular.

220 Possiblement Marc Antoni Roca que va ser capità d'infanteria de l'exèrcit del rei catòlic. Nascut a Montferrer l'any 1617 en una família de pagesos benestants i a l'inici dels senyors del mas de la Roca (van ser donzells i «chevaliers» en temps dels reis francesos), havia fet el seu testament en poder de Hierònim Badia, notari a Barcelona el 3 d'agost de 1657. S'havia casat amb Victòria Martines, de família de Puigcerdà (ADPO, 3E91, Joan Santgermà, notari a Prats de Molló, capítols matrimonials de Jaume Galangau, de Montferrer i Maria Gertrudis Roca, filla de l'esmentat Marc Antoni Roca i Victòria Martines). Aquest apunt de Galí ens aprèn que va morir «negat», ofegat per la Sant Pere de 1659.

221 Llegir «Nyer», al Conflent, on hi ha un castell de la família de Banyuls, que també són senyors de Montferrer.

222 Llegir «ell».

223 Possiblement Tomàs de Banyuls i d'Orís, senyor i no marquès de Montferrer —el marquesat de Montferrer va ser per Lluís XIV de França l'any 1675—, personatge important dels comtats catalans arran de la guerra dels Segadors. Se sap que Tomàs de Banyuls va ser lloctinent del governador i procurador dels comtats de Rosselló i Cerdanya arran de l'arribada dels francesos i fins almenys el 1651. Després de la recuperació de Barcelona el 1652 pel monarca espanyol, va canviar de camp, cosa que li va fer perdre els càrrecs i béns. És dit retirat amb el títol de mestre camp a Barcelona i mort allà el 5 de maig de 1659 on havia testat l'any abans (Philippe LAZERME DE REGNES, *Noblesa catalana, Cavallers y burgesos bonrats de Rosselló y Cerdanya*, Imprimerie centrale de l'Ouest, La Roche-sur-Yon, 1976, vol. I, p. 115; Abbé Jean CAPEILLE, *Dictionnaire de biographies roussillonnaises*, Imprimerie-Librairie Catalane de Joachim Comet, Perpinyà, 1914 [reimpr. facs. Laffite Reprints, Marsella, 1978], p. 39).

224 Llegir «es».

225 Dialectalisme encara viu per 'divendres'.

226 Llegir «per».

embarcat des de Roses per Mallorca, amb en Marc Antoni Roca, origen dels futurs donzells del casal de la Roca de Montferrer, queda per ara com a interrogant. Que Roca hagi mort en aquella època (1657-1659) és cert però no se'n sap la raó. Fins a quin punt podem creure el pagès montferrinyol, que fa tantes errades i badades malgrat la seua passió evident per les coses de la història?...

Igualment és força instructiu el fragment que explica el destí de la senyoria de Montferrer arran del tractat dels Pirineus. Recorda com Carles de Banyuls, senyor de Montferrer i Nyer, no va ser gaire partidari dels francesos arran de l'esmentat tractat i va ser un dels protagonistes de la conspiració de Vilafranca l'any 1674 que pretenia retornar els comtats de Rosselló i Cerdanya a la monarquia hispànica. S'hi poden afegir més elements contextuals. Descoberta la trama, va haver de passar a Barcelona, cosa que va tenir com a conseqüència la confiscació dels seus béns. Però la seua esposa Tomasina d'Ardena va convèncer el rei francès Lluís XIV que li restituís. El rei de França fins i tot la va transformar en marquesat, com a recompensa dels serveis prestats a la monarquia francesa pel pare d'ella, Josep d'Ardena i de Darnius, senyor de les Illes. Després de la mort de Carles de Banyuls, Tomasina es tornar a casar amb un oficial francès, Pierre d'Hervault, capità al regiment alemany de Gredler, a qui deixà el marquesat en el seu testament del 1693. Però més endavant un judici entre aquest i un germà de Carles, Francesc de Banyuls, va fer recuperar les terres montferrinyoles als Banyuls que la conservaren fins a la revolució francesa. Aquí Joan Pere Galí afegeix, però, com es va fer realment el «rescat» de la senyoria, és a dir mitjançant pagaments.

²²⁷«I amprés²²⁸ al rei de Fransa ba fe[r] demoli[r] al castell de Monfarer i al de N[y]eira²²⁹ i ba confisca[r] la se n[y]uria del marquès, i tuts als béns d'an Roca, la marquesa errastada²³⁰ i la mainada i la mainada²³¹ d'an Roca, la marquesa as de[i]a dona Na Tomasina d'Ardena, ba [a]na[r] a París i ba encansa[r]²³² la gràci[a] del rei del r de Fransa per eila²³³ i als seus i par als de la Roca i ili²³⁴ bàran torna[r] als béns i las se n[y]orias i al[s] seu fills, per tor\n/a[r] al castell de N[y]eira ba penra un sansal a mus[s]u[r] d'Ums de la suma de \12 sentas/ duplas²³⁵ i un altra a-n \an/ Forquet de quatra sentas i un altra a-n \ant/ Padernt.»

Sempre enmig de barreges històriques, Joan Pere Galí entra ara en la cronologia de les dinasties

---

227 ADPO, 9NUM116CCM3, imatge 33/515.

228 Dialectalisme pronunciat «amprés» per 'après', 'després'.

229 Nyer, a la comarca del Conflent, senyoria dels mateixos Banyuls, senyors de Montferrer.

230 Llegir «arrestada» per 'detinguda'.

231 Repetició de les paraules per expressar que es van quedar els fills del marquès de Montferrer i els de la família Roca.

232 Llegir «alcançar», castellanisme modern freqüent.

233 Llegir «ella».

234 Llegir «li».

235 Llegir «dobles».

catalanes fins a evocar sense anomenar-lo, el compromís de Casp de 1412. Però es retroba sempre el detall que parla dels comtats nord-catalans, amb la mort a la caça de Joan I en un bosc prop de Foixà, al sud de l'Empordà, «venint de Rosselló».

²³⁶«Lo rei don Jaume lo conquistador 1214 conquistà Rossal[ó], Conflent y Serdainna. Don Alfonçu \fill/ de don Ramunt Barrang[u]ere baixa²³⁷ al primer rei de Ar[a]gú de Cataluine l'ain 1163.

Des de la aspulciú dells morus a fins a n'al casament de donn donna Issabel, fil[l]a del rei don Anrich III de Castil[l]a,²³⁸ as casà ab don Fer[r]ando de Ar[a]gú 1474, passàrant 46 reis, all²³⁹ rei don Joant, fills²⁴⁰ de rei don Pere 3 de Ar[a]gú 1387 nu ba teni[r] que un fill,²⁴¹ ba 'esa²⁴² tan gran cas[s]adú que, benin[t] de Rossal[l]ú se posà a 'casa[r]²⁴³ a n'al bosc de Foixà, ba caura de cabal[l] al derré[r]²⁴⁴ d'una lluba as ba mori[r] de seg[u]it; après entrà ell rei don Martí germà de don Joan, morí Don Ma[r]tí sens fills, nu bulg[u]é fe[r] testamen[t] sinú qu'es dicitís per gustíci[a], per via de joustici se coronà don Ferrando per rei de Aragó 1412.»

Més endavant, Galí fa una síntesi de més de 3700 anys d'història «catalana», basant-se com fins ara en el *Summari* de Bosch. Reprèn apunts —que ja ha fet servir— de l'antiguitat més aviat llegendària, passant per la batalla de Las Navas de Tolosa, la Revolució catalana del segle XV i la pèrdua dels comtats dels nord. Però també va més enllà de la font que li serveix fins ara, és a dir fins a la Guerra de Successió l'any 1706, esmentant el partit austriacista dels vigatans.

²⁴⁵«Toubal primer poblador 2174 anis abans de Cristu a fins lo gubernt del rei Abidis 1122 abans de Cristu i après entràrant multas novetats, fanícios, egípcios, grechs i als caratagene\ sus/ i romants i bándalos, alants, godus.²⁴⁶ Als moros ent[raren] 714 després de Cristu. Als

---

236 ADPO, 9NUM116CCM2, imatge 217/608.

237 Llegir «va ser».

238 Isabel I de Castella era germanastra del rei Enric IV i filla del rei Joan II.

239 Llegir «el».

240 Llegir «fill».

241 Llegir «fill».

242 Llegir «va ésser».

243 Llegir «caçar».

244 Arcaisme per 'darrere'.

245 Fragment que no es troba en línia sinó en els llibres parroquials, conservats a l'ajuntament de Montferrer. Com que se situa al pergamí que fa de coberta en el redós del llibre de 1714, malauradament no se'l va digitalitzar.

246 Galí remet aquí a Bosch, pàgina 53, col. A.

morus entràrant l'ani 714: començàrant la aspulciú 717 a fins la última lo an[y] 1597.²⁴⁷ La grant batal[li]a que ting[ui]é rant a las Navas de Tolusa ab don Pere 2 de Aragó an[b] 3900 caballers, 20000 i tres reis don Alfonçu d[e] \Ca/stila,²⁴⁸ don Chançu²⁴⁹ a 16 de juliol 1212.²⁵⁰ 1374 rei don Pere 3, 1410 rei d. don Martí de Ar[a]gú, 1385 r[ei] don Joan 1472 i 1475 a fins 1495

Don Ferrando de Argú 1496 1598.²⁵¹ L'an[y] 1462 ba dona[r] las rendas de Rossal[l]ó al rei don Joan de Ar[a]gó a n'al rei Luís 11 de França per 32 ains, nu pagà del resquat que li debia, bàrant torna[r] a la corona de Ar[a]gú a 3 de maig 1493.²⁵² Lo an[y] 1626 lo rei Filip de Austria.²⁵³ L'an[y] 1706 Luís 14 ba fe[r] antra[r] Fallip quin[t] a Madrid i al[s] vigatans²⁵⁴ bàrant antra[r] a roba[r] aquet país.»

2.2.2. Una història que es dirigeix sempre cap al poble

En allò que escriu, apunta o barreja Joan Pere Galí es nota el seu interès per aquells fets que finalment el poden portar cap a la història del seu poble vallespirenc, llavors part d'una naixent República francesa. Ja s'han llegit esdeveniments vinculats al seu entorn més immediat, ara es poden evocar els que més hi tenen relació. Galí poua en fonts diverses que deu tenir a l'abast aquelles petites coses que li permeten reconstituir el passat del seu indret, sempre amb una confusió evident.

També és hora de dir que les seues notes descriuen la vida quotidiana i també es pot pensar que aquestes mencions representen potser l'origen de la resta d'allò que escriu. Redactar les actes de l'estat civil és el principi de l'acte d'escriure per en Galí; també n'és concomitant el de llegir. S'entén llavors el perquè de l'escriptura del pagès, com igualment el procés d'alfabetització que tanmateix no deixa de ser molt primari, grosser i elemental. Dit això, l'enorme dispersió dels apunts, de les frases o dels fragments no permet de saber quin és el punt de partida de la redacció.

---

247 Galí remet aquí a Bosch, pàgina 53, col. B. Tot i que l'última expulsió de moriscos es va dur a terme majoritàriament entre 1609 i 1610.

248 El rei de Castella, Alfons VIII (1158-1214).

249 El rei de Navarra, Sanç VII (1194-1234).

250 Galí fa servir Bosch, pàgina 56, col. A.

251 Galí posa dates sense donar-ne explicació, coma fa de tant en tant en els seus apunts anteriors.

252 Ja ha parlat del període de l'empenyorament dels comtats del nord anteriorment, senyal que la qüestió l'interessa.

253 Referència a Felip IV (1621-1665). L'any 1626 representa el començament dels problemes entre aquest monarca i els seus súbdits catalans, arran del rebuig de participar al projecte de la Unió d'armes.

254 Probable referència als Vigatans, companyia militar d'origen osonenc que va optar pel partit austriacista arran de la Guerra de Successió.

2.2.2.1. Els esdeveniments d'història local antiga i coetània.

Tot llegint els llibres parroquials que es deuen custodiar en el mateix lloc on s'ha instal·lat el comú republicà —sovint és el cas, fins i tot en període «revolucionari», de fer servir l'església o una dependència—, Galí intenta recuperar fets rellevants del passat del poble. Més enllà de fer-los constar entre la història del país que constata en el *Summari* d'Andreu Bosch, ara sembla que vulgui detectar-los reduint la distància focal. Vol esmentar aquells que són directament locals. Però Galí, com sempre entre inseguretat ortogràfica i aprenentatge didàctic, acumula repeticions.

²⁵⁵«Als 13 de jun[y] mil sis sens 61, bàrant fe[r] las unras i cos present del ma\g/nífic que murí negat a Rosas, dit Marc Antoni R\o/ca. Sum feta questa memòria als 2 gost 1801, jo Jan Pera Galy»

²⁵⁶«Regist[r]a dels qui matàran que fúran se sotar[r]ats a Monfer[r]é de l'an[y] 1630 a fins 1644. Als capal[l]ans de Monfer[r]é na sotar[r]àran 11. An Ppera Pagès ba se[r] pres per als castal[l]ans ba mori[r] a Rosas als 27 de joun[y] 1643. 1 juin 1643 matàrant la Joana muiler²⁵⁷ de de Antoni Pajès a la creu de lloc.²⁵⁸ Als quinsa de marts \1644/ matàran la mare Tujas. Als 6 de maig alsguns l[l]adras matatara[n]²⁵⁹ an Joan L[l]obera a Masanet.²⁶⁰ Als 20 de octubra 1647 matàran an Martí Basi.²⁶¹ Als 6 de nobembra 1647 matàran Balls matàran an Miquel Roqua. Als 20 de octubra \1647/ matàrant an Martí Balls. Als 30 de [a]bril 1653 matàrant an G[u]il[l]em Fondecaba, de Leca. Als 28 de nobembra 1653 matàran algun[s] miquelets a n'on [h]oma de Balmà[n]ia. Als do[t]zes de novembre 1653 matàran an Laurens Ro[i]g, qu'el matàran a San L[l]aurens.²⁶² L'an[y] 1654 alsguns l[l]adras matàran an Joan L[l]obera a Masanet.²⁶³ Als 22 de marts 1662 matàrant la Tresa²⁶⁴ Maler i Rosas. Als 16. de agost 1665 matàran an Chirc Xaubet. Als 12 de marts 1666 féran al cos presen[t] de la reina de Fransa.²⁶⁵ Als 14 de setembre 1666 matàran an Salbi Fabra am[b] una ascopatada. Als 30 de setembra

---

255 Fragment que no es troba en línia sinó en els llibres parroquials, conservats a l'ajuntament de Montferrer. Se situa en el segon foli del registre de 1686 —que seria entre les imatges 335 i 336 del document ADPO, 9NUM116CCM1.

256 ADPO, 9NUM116CCM1, imatges 347-348/681.

257 Llegir «muller».

258 Paraula difícil de llegir.

259 Llegir «matàran» per 'mataren'.

260 Llegir «Maçanet», per Maçanet de Cabrenys.

261 Llegir «Bais» per 'Valls'. Comprensió facilitada pels mots ratllats poc després en el text.

262 Llegir «Sant Llaurenc» per Sant Llorenç de Cerdans.

263 Llegir «Maçanet», per Maçanet de Cabrenys.

264 Llegir «Teresa».

265 La reina de França, Anna d'Àustria, filla de Felip III de Castella i esposa de Lluís XIII de França, va morir a París el 20 de gener de 1666.

Joan Peytaví Deixona. Els escrits originals de Joan Pere Galí, camperol i agent municipal de Montferrer, el Vallespir (1798-1809)

1667 matàran an Fèlix Ortet. Als 18 de setembra 1668 matàrant an Fei Francès Moena. Als 5 de setembra 1673 matàran una filla de Bilafort.²⁶⁶ Als 4 de agost 1677 matàrant an Joan Del Trul[], de Banat.

Abui als als (*sic*) 2 de agost 1801 sum l[]e[g]its tuts als que serant morts de Monfar[r]é i de Leca de l'ain[y] 1630 a fins l'ain[y] 1678.»

²⁶⁷«Al prime[r] registre 1769 i al.²⁶⁸

L'an[y] 1643 an Pera Paiès²⁶⁹ \ba'sa²⁷⁰ / pres par l'armada d'Aspain[y]a, dits caslatans²⁷¹ que tenían la guerra am[b] la Fransa, morí a Rosas 1643.

L'an[y] 1642 als fransesus preng[u]érant a Parpinyà.

Abui als dus de gots²⁷² 1801, soum notats tuts als que matàrant que fúnrant soter[r]ats a Monfer[r]é u a Leca, tan als foreste[r]s com al[s] naturals qu'eren de Monfer[r]é u de Leca, septo²⁷³ d'an d'an²⁷⁴ Pera Pajès que fu pres par als castal[]ans, ba mori[r] a Rosas, l'an[y] mil sis-sens quoranta quotra, jo sum feta [a]quexa memòri[a] Jan Pera Galy 1801»

En una altra nota, Galí sembla dirigir-se cap a fets més coetanis i detallar més coses però no passa del títol:

²⁷⁵«Memori del tems de las guer[r]as de la rapúblique i de lu que s'[h]a pasat a Russal[]ú»

2.2.2.2. Uns elements d'entrenament d'un agent municipal.

Aquí entrem de ple en el que sembla la raó primera que va empènyer Galí a redactar tots aquests apunts: la redacció de les partides d'estat civil del període de la primera república francesa. Es descobreixen redactats oficials de naixements de gent del poble com si s'entrenés per a inscriure-les després en el llibre oficial. S'hi troben barrejats models antics i partides modernes, parroquials i civils, baptismals i republicans.

---

266 Mas de Vilafort, en l'actual terme del Tec, llavors terme parroquial de Montferrer.

267 ADPO, 9NUM116CCM1, imatge 348/681.

268 Fragment de frase que no té res a veure amb el que segueix al mateix foli.

269 Llegir «Pagès».

270 Llegir «va ser».

271 Llegir «castellans».

272 Llegir «d'agost».

273 Llegir «excepto».

274 Repetició de paraula.

275 ADPO, 9NUM116CCM1, imatge 374/681.

Es pot encetar aquest apartat amb una partida de baptisme en francès que Galí reproduueix, i que serveix de formulari per a escriptures posteriors. No s'hi llegeixen tantes faltes d'ortografia com se solen trobar en la seua pròpia producció.

²⁷⁶«L'an mille sept cens soixante dix neuf et le dix huit novembre n[ò]us soussignés, prêtre vicere²⁷⁷ de la p[a]roisse de Monferre[r], diocèse d'Elne, avons baptisé ritu solemnè aux fonts baptisemeaux de la dita parois[s]e Michel Damien Jan né avant hier fils légitime et naturel de Damien Brasés, tisserand à lin et de Thrèse Coste²⁷⁸ son épouse, ont été parreins Michel Brasés aussi tisserand et Thrèse²⁷⁹ Valls Manyacas, tous de cette parois[s]e, excepté la marreine qui est de S[ain]te Cécile de Cos, lesquels requis à signer ont déclaré ne sçavoir, le père étoit absent, an foy de ce. L. Camp\d/oràs p[rêtr]e vicera.²⁸⁰»

A continuació, trobem més partides que Galí va redactar com per exercitar-se abans de consignar-les en el registre oficial. En aquests fragments, s'hi poden tornar a comprovar els seus problemes cal·ligràfics. S'evidencien aquí més que en cap altre dels escrits de Galí les seues dificultats per expressar-se en francès, ja que la confusió de les dues llengües és permanent i es veu clarament que el català no pot deixar de sorgir al cap d'uns mots iniciats en francès.

²⁸¹«Als 25 de frabre[r] de l'an 7 de la repúbliques, ba nexhe²⁸² unt fil[l] de Franciscu Maler i de Francisca L[.]oberra son asposa, al padrí Jan L[.]ober[a]. Galy. Als 6 de maig de l'an[y] 7 de la repúblique francès[a] Fran[cès] Xatart m [h]a declarat, assistit de Joan Xata\r/t i de Madalena Xatra\r/t, m [h]a declarat qu'els 3 del cor[r]ent li [h]a nescut un fill nom[m]é²⁸³ Francès Joan i Mateu, fil[l] de Francès Xatart i de Margarida Ribas son asposa. Galy agent municipal»
²⁸⁴«Au jourduhi²⁸⁵ 18 frimer an 8 r. Je par debant moi Jean Pier[ere] Galy agant[t]²⁸⁶ municipal,

---

276 ADPO, 9NUM116CCM3, imatge 215/515.

277 Llegir «vicaire», en francès, per 'vicari'.

278 Llegir «Thérèse», en francès.

279 Ídem.

280 Llegir «vicaire», en francès, per 'vicari'.

281 ADPO, 9NUM116CCM1, imatge 348/681.

282 Llegir «néixer».

283 Gal·licisme probablement degut a la formulació de les escriptures de l'estat civil en francès.

284 ADPO, 9NUM116CCM2, imatge 118/608.

285 Llegir «aujourd'hui», en francès, per 'avui'.

286 Llegir «agent».

Joan Peytaví Deixona. Els escrits originals de Joan Pere Galí, camperol i agent municipal de Montferrer, el Vallespir (1798-1809)

ma²⁸⁷ s'és presentat Josep Ramunt, assisté de Laurens Mas et de Marianna Balls m·[h]a declarat qu'els 17 del corrant nascut fill de Josep Ramunt i de Tressa²⁸⁸ Mas son aspossa nom[m]é Laurens Jirònim Josep. Als padrins Laurens i T[e]resa Ramunt és nescut a 11 [h]uras²⁸⁹ de soir.

M.²⁹⁰ Au jourduhi²⁹¹ 14 del mes de abbent²⁹² 1799 per debant moi p.²⁹³ de la commune de Monferré me s'és peresentat²⁹⁴ Josep Balls assistit de Francès Xatart i de Maria Colominas, m·[h]a declarat qu'els 14 del corrent se·li·[h]a morta una filla que era naiscuda²⁹⁵ al dia matex nom[m]é Maria Trese²⁹⁶ Jerònime filla legítima de Josep Balls i de Maria Faura son asposa.»²⁹⁷ «15 setembra.²⁹⁸

Miquel Martí m'a declarat que li·[h]a nescut un fells nom[m]é Miquel Joant Arcàngal²⁹⁹ fil[] de Maria Ribas i de Miquel Martí.

Als 11 nobembra³⁰⁰ [h]a nescut un nin del cortal d'en Pei.³⁰¹

Au jour duhi prime[r] de bendimier an[y]³⁰² nescuda una nina Maria Rosa Marianna. Al padrí Joan Martí i Marianna Calgas³⁰³.»

---

287 Llegir «me».

288 Llegir «Teresa».

289 Llegir «heures», en francès, per 'hores'.

290 Lletra sola, al marge, que deu significar «mort».

291 Llegir «aujourd'hui», en francès, per 'avui'.

292 Podria interpretar-se per «ventóse», després de verificar en el registre oficial. ADPO 9NUM2E1935_1937, imatge 162/183.

293 Aquí falta el seu nom i cognom.

294 Llegir «presentat».

295 Llegir «naixida», dialectalisme per 'nascuda'.

296 Llegir «Teresa».

297 ADPO 9NUM116CCM2, imatge136/608.

298 Correspon a l'any VIII. ADPO 9NUM2E1935_1937, imatge 38/183.

299 Llegir «Arcàngel».

300 Correspon a l'any VIII i al naixement el dia 20 de *brumaire* o 11 de novembre, d'Andreu, fill de Josep Nivet i Margarida Figueras. Document 9NUM2E1935, imatge 39/183.

301 El Cortal d'en Pei, masoveria de Can Pei, gran masia de la família Maler, se situa al vessant oriental del puig de la Soca, a 1200 m d'altitud.

302 Correspon a l'any VIII i al naixement d'una filla de Marc Baus i Maria Martí. Document 9NUM2E1935, imatge 38/183.

303 Llegir «Çalgas» per 'Salgas'.

Joan Peytaví Deixona. Els escrits originals de Joan Pere Galí, camperol i agent municipal de Montferrer, el Vallespir (1798-1809)

³⁰⁴«Au jour duhi³⁰⁵ 8 frimer de l'an 8, per debant moi Jan Pere Galy agent municipal de la³⁰⁶ ma s'és presentat Pere Boé assisté de Jant Coll i de i de Maria Boé m' [h]a declarat qu'els 7 del corrant dia³⁰⁷ né una una infanta nomé Maria Tresse³⁰⁸ Francisca filla de Per[e] Boé i de Francisca Cramadel[l]s.

Au jour duhi³⁰⁹ 11 nobembre 1799 per deban de moi, Josep Nibet m' [h]a declarat qu'els 11 del corrant li 'a nascut un fil nom[m]é Andreu Martí Joan fil[l] de Josep Nibet i de Margarida Fig[u]eres als parins sunt Andreu Maler i Silbe Balls.»

³¹⁰«Au jour duhi³¹¹ 20 nobembra any 1799, per debant moi ma s'és presentada Tressa³¹² Balls assistida de Jironi Mas \Mas/ i de Marianna Bergés i m' [h]a declarat qu'ells 19 del cor[r]ent dia³¹³ li 'a nascuda una nina nom[m]é Anna Maria Tressa filla de Michel L[l]ençà i Tressa Balls son asposa, als padrins, Abdont Balls i Maria Villa.

Au jour duhi³¹⁴ 4 de gener ma s'és prasenté Abdon Galý assisté de Joan Galangau i Marianna Balls m' [h]a declarat qu'els 4 del corrent, nescut un infant nom[m]é Andreu Josep Abdont, fil[l] de Abdon Galý y de Aulàri[a] Balls son asposa, fúrant padrins Andreu Galí i Marianna Bal[l]s.»

³¹⁵«Als 29 setembra³¹⁶ és nescut nin de n'Abdon Fig[u]eras se diu Abdon Pere Felip,
²³¹⁷ al nin d'en Paret se diu Abdon Pere Jan».

---

304 Fragment que no es troba en línia sinó en els llibres parroquials, conservats a l'ajuntament de Montferrer. Se situa en el redós del pergami de coberta del registre de 1708 –que seria entre les imatges 137 i 138 del document ADPO, 9NUM116CCM2.

305 Llegir «aujourd'hui», en francès, per 'avui'.

306 No posa el complement de nom que seria «de la commune de Montferrer».

307 Error de Galí que posa «dia» per 'mes'.

308 Llegir «Teresa».

309 Llegir «aujourd'hui», en francès, per 'avui'.

310 Fragment que no es troba en línia sinó en els llibres parroquials, conservats a l'ajuntament de Montferrer. Se situa a la portada del pergami de coberta del registre de 1714 –que seria entre les imatges 216 i 217 del document ADPO, 9NUM116CCM2.

311 Llegir «aujourd'hui», en francès, per 'avui'.

312 Llegir «Teresa».

313 Error de Galí que posa «dia» per 'mes'.

314 Llegir «aujourd'hui», en francès, per 'avui'.

315 ADPO, 9NUM116CCM2, imatge 217/608.

316 Correspon al 29 de *vendémiaire* de l'any VIII i al naixement d'un fill d'Abdon Figueras i Marianna Vergés. ADPO, 9NUM2E1935_1937, imatge 40/183.

317 Correspon al mateix 29 de *vendémiaire* de l'any VIII i al naixement d'un fill d'Abdon Figueras dit Peret i Magdalena Fita. ADPO, 9NUM2E1935_1937, imatge 40/183.

Joan Peytaví Deixona. Els escrits originals de Joan Pere Galí, camperol i agent municipal de Montferrer, el Vallespir (1798-1809)

³¹⁸«Als 21 plubiuse an[y] 8 de r. ma ·ss ·és³¹⁹ presentat Franciscu Muli, assisté de Josep Ramunt i de Madalena Mal[l]art i m ·[h]a declarat qu ·els des[s]et del cor[r]ent li nascuda una nina nom[m]é Maria Madalene Tressa³²⁰ filla de Ciscu Muli i de Maria Ramun son asposa».
³²¹«Als 12 de ·bent[ose]³²² és nascuda una nina num[m]é Francisca Margarida Chatrarina filla de Josep Fig[u]eras i de Maria Roca, als p[adrins] Joan Roca i Francisca Fig[u]eras»

En altres indrets, fa esment d'esdeveniments similars que també consten en els llibres d'estat civil però de manera menys oficial i més succincta, són apunts. No coneix la raó d'aquests breus.

³²³«Als 3 bentusa és morta la Ripa. Als 5 bentusa és morta la Aulibera»³²⁴
³²⁵«Ba[p]tisma d'ent Jolià Mas al mes de la gouts³²⁶ 1760»

2.2.2.3. El càrrec municipal.

Més endavant, aprofita els espais lliures d'alguns llibres sacramentals per fer altres apunts més directament relacionats amb la gestió municipal.

Ens proporciona com ara una llista prou interessant dels homes de Montferrer que formen part de la *garde nationale* del poble, la milícia ciutadana que actuà entre 1789 i 1799 per a mantenir l'ordre i la seguretat.

---

318 ADPO, 9NUM116CCM2, imatge 230/608.

319 Llegir «me s'és».

320 Llegir «Teresa».

321 Fragment que no es troba en línia sinó en els llibres parroquials, conservats a l'ajuntament de Montferrer. Se situa en el redós del pergami de coberta del registre de 1718-1725 –que seria entre les imatges 380 i 381 del document ADPO, 9NUM116CCM2.

322 Correspon al 12 de *ventôse* de l'any VIII i al naixement d'una filla de Josep Figueras i Maria Roca. ADPO, 9NUM2E1935_1937, imatge 41/183.

323 Fragment que no es troba en línia sinó en els llibres parroquials, conservats a l'ajuntament de Montferrer. Se situa en un foli deixat en blanc del registre de 1692 –que seria entre les imatges 501 i 502 del document ADPO, 9NUM116CCM1.

324 Referències a les defuncions de Teresa Maurí, vídua de Joan Ramon, amos o masovers del mas de Can Ripa (casats el 19 de novembre de 1757 a Montferrer) i Justa Poch, vídua de Joan Costa, amos o masovers del mas de l'Oliver. Consten en el registre oficial, únic llibre defuncions redactat per Galí, ADPO, 9NUM2E1935_1937, imatge 163/183, cosa que ha permès la seua identificació.

325 ADPO, 9NUM98EDT1_2, imatge 77/97.

326 Llegir «de l'agost».

Joan Peytaví Deixona. Els escrits originals de Joan Pere Galí, camperol i agent municipal de Montferrer, el Vallespir (1798-1809)

³²⁷«La lista de la jarda»³²⁸

Jean Balls capità
Jean Galangau
Damià Coffi *
Jolià Mas
Addon Balls
Asteva Boix *
Jeant Laurens *
Jan Gibrat
Jiroma Derné *
Jan Mas
Simont Balls
Francès Maler *
March Baus
Abdont Balls *
Sebastià Solà *
André Maler *
Abdon Galí
Jaquas Galangau *
Jan Martí
Michel Llence *
Josep Martí *
Perra Sobraquès
(6711)
Josep Ramunt *
~~Bentura Rammunt~~
Bentura Balls *
Francès Solà *
Felip Rammunt *
Falip Fita *
Giomma Barber
Perre Fig[u]eras
Ffrancès Serrat *
Francès Xhatart *
Jan Solà *
Tomàs Solà *
Jan Balls Nog[ue]reda *
Pau Bal[ll]s Nog[ue]reda *
Jauma Pairolà
Francès Moli
Jan Tubert *
Perra Fig[u]eras Calonet
Francès Balls Nog[ue]reda *

---

327 ADPO, 9NUM116CCM1, imatges 492-497/681.

328 Llegir «garda», gal·licisme per 'guàrdia'. Els asteriscs (*) assenyalen una barra que fa constar la participació efectiva a la guàrdia.

Joan Peytaví Deixona. Els escrits originals de Joan Pere Galí, camperol i agent municipal de Montferrer, el Vallespir (1798-1809)

Pau Bal[ll]s
Jan Guisset *
March Fig[ueras] *
Jan Balls Monferre[r] *
Abdon Fig[ueras]
Michel Solà *
Andreu Balls
Josep Balls Maurès
Michel Delós *
Jan Coll
Damià Coffi
Jan Coll Fil[li]ol *
Agustí Coll *
Manuel Coll
Agostí Sequer
Bantura Costa
Jan Sobrequès *
Pere Coffi
Josep Caussú
Jan Trescasas
Josep Trescasas
Piere Trescasas *
Jan Cabanas *
Josep Fig[ueras]
Jan Fig[ueras]
Chirc Cabanas *
Ramunt Picamal
Jan Picamal
Jan Cassú *
Asteba Fort *
Jan Fabra *
Batista Xhatart
Josep Barbé
Michel Martí
Pellari Capel[li]ere *
Jan Fig[ueras] *
Francès Fig[ueras]
Pierre Fig[ueras]
Laurens Costa
Tumàs Hums
André Hums
Jan Sequé
Josep Balls Falguer
Jaques Costa
Giroma Costa
Jaques Peitabí
Josep Carrigx
Balentí Balls
Francès Xanxo

Joan Peytaví Deixona. Els escrits originals de Joan Pere Galí, camperol i agent municipal de Montferrer, el Vallespir (1798-1809)

Francès L[ ]ence
Josep Nibet

Aquexa lista és pere³²⁹ sapig[u]é als que sun anats a n-al castel[l] del[s] Ban[y]s i als que [h]aurant de na[r], septa als de la collumna mobilla.
Josep Delós *
Jean Costa
Pallari Costa»

Entre els assumptes municipals, Galí es refereix encara a les finances públiques i a les contribucions de determinats particulars. Es pot fàcilment fer una idea de la repartició de la riquesa entre els veïns.

³³⁰«La contribuciú fonciere de l'an 8
Jo setanta nou fran[c]s 59 sentimas per *revenu* 38. 8.
François François Got 84 ll. 14. per un *revenu* 402 ll.
André Maler Pey 86 ll. 60 un *revenu* 414 ll.
Pere Fig[u]eres Pericot 133 per un reb[e]nu 646 ll. 16.
Abdon Maler de Calmelas pour un rebenu 158 ll. paga ll. 36.
Josep Balls m. pour un rebenu 334 ll. *paga* 69 ll. 84.
François Xatart pour un rebenu de 399 ll. 15 s. 5. payara 83 ll. 68
Josep de Ban[y]uls pour on rebenu de 18 s. pagará 18.
Jan Galangau pour un rebenu de 165 ll. paga 34 5 ll. 49.
Banet Roca Los³³¹ pour un rebenu de 537 ll. 5. para 112 ll. 36.
Abdon Excofet de Parats de Mol[l]ú pour un rebenu de 152 ll. 16. *paga* 32 ll. 96.
Els [h]arate[r]s de Jan Fig[u]eras pour un *revenu* de 320 ll. y 5 s. y pàgan 66 ll. 98.
Catarina Ponsich³³² pour un rebenu de 368 ll. 18 s. y paga 77 ll. 14.
La *veuve* Sorsts³³³ de Parats pour un rebenu de 137 ll. 19 paga 28 ll. 85.
Miquel Ginesta de Parats pour un rebenu de 447 ll. s. 10 paga 93 ll. 57.
François Xatart pour un rebenu de 399 ll. paga 83 ll. 68.
La *veuve* Marcé a Parpin[y]à per un *revenu* de 455 ll. paga 95 ll. 17.
Jean del Truill³³⁴ de Parats pere un rebenu de 221 ll paga 46 ll. 29.
Michel Sorts de Parats pere un *revenu* de 242 ll. 5 s. pagará 50 ll. 66.
Abdon Maler de Calmelas pera un rebenu de 560 ll. 12 s. 10 pagará 117 ll. 26.
La *veuve* del Clos a Muntalbà pera un rebenu de 199 ll. pagará la [suma de] 41 ll. 91.»

---

329 Llegir «per».

330 ADPO, 9NUM116CCM1, imatges 498-501/681.

331 Llegir «Alòs» en referència al patrònim Roca i Alòs.

332 Llegir «Ponsich».

333 Llegir «Sorts», per 'Sors'.

334 Llegir «Trull», del patrònim Deltrull.

Entra en un altre apunt en el camp de les vendes i adjudicacions de terres. Galí esmenta diverses vendes de béns possiblement d'emigrats que seran subhastats a Sant Llorenç de la Salanca, una informació que deu haver rebut a l'ajuntament, ja que n'està allunyat geogràficament.

³³⁵«La primera seansa i els 5 de prir[i]ial an 11 [h]an fets sebe[r] que le 5 prairial de l'an onse serà prosedat³³⁶ deban[t] del prafet³³⁷ la seança de l'adjodicació definitiba als 10 prerial una pes[s]ja de tera a ·San[t] L[.]laurens de la Salanqua, una pesa de ter[r]a a Cabastan[y], una gar[r]iga a ·Ban[y]uls dels Aspras. A Ban[y]uls un cam[p] dit al Cam[p] del capal[l]à, un cam[p] i gar[r]iga dit a ·P\è/dra fita, una bin[y]a a ·Tuï[r].»

Galí recorda en un altra part que ha portat els registres parroquials a prop de l'administració cantonal a Arles. Una explicació de la menció d'aquest fet es deu molt probablement al fet que la nova constitució del 5 de *fructidor* de l'any III que va donar llum al Directori va tenir com a efecte que entre l'1 de *vendémiaire* de l'any VII i el 28 de *pluviôse* de l'any VIII, corresponent gairebé amb el temps d'actuació de Galí, com a agent municipal, els matrimonis són celebrats a la capital del *canton*, en el cas de Montferrer, a Arles. Les dates i els objectes al qual es refereix el nostre redactor porten a pensar que es fan unes breus verificacions de determinades persones en els registres parroquials.

³³⁸«El prime[r] registra és al de 1764 y 1769, 1778, 1779 i 1785 1788 i 1789 i 1791 tuts aquexus regist[r]as sum [h]aguts d'antrega[r] a l'anministraciú d'Arles abui dia 19. Bendimier de l'an[y] 7 de la reppúblique. Galy agan.³³⁹»

2.2.3. Els assumptes i negocis personals.

Finalment, i potser en la part subjectivament més interessant, Joan Pere Galí exposa bastant de fets de la seua vida personal tant pel que fa a les gestions de la vida quotidiana com pel que fa a experiències puntuals. Davant de la diversitat inherent a la documentació que m'he proposat de presentar en aquest treball, he provat de fer un xic d'endrega perquè aquí també hi ha de tot i a tot arreu. Primer, es troben un gran nombre de dades que es refereixen a qüestions financeres, que comporten recordatoris de pagaments fets o per fer, notícies de compres i vendes tant d'edifici com

---

335 ADPO, 9NUM116CCM2, imatge 102/608.

336 Llegir «procedit», per possible gal·licisme.

337 Llegir «préfet», en referència al prefecte, el funcionari enviat en un departament en representació i poder de l'estat. El càrrec va ser creat poc temps abans de la menció que en fa Galí, per la llei del 28 de *pluviôse* de l'any VIII (17 de febrer de 1800).

338 ADPO, 9NUM116CCM1, imatge 347/681.

339 Llegir «agent».

de bestiar. Aquestes dades són prou sovint difícils de tractar perquè l'abreviatura és la marca dels comptes, de les monedes i resulta enrevessat d'analitzar o opinar sobre el volum de les quantitats. He provat d'establir-hi una certa aparença de cronologia.

- ³⁴⁰«Las l[ll]iuras del p[ro]ure porc qu el Fil[ll]ol³⁴¹ m [h]a de dona[r] del pes de coranta sin[c] l[ll]iuras cad an[y]t, l an[y] 6 ba pesa[r] trenta tres l[ll]iuras, l an[y] 7 ba pesa[r] trenta sin[c] l[ll]iuras»
³⁴²«Aboi als tres termidor an[y] 7 [h]avem contat³⁴³ ab an Jan Coll, li restí 41 ll. am[b] als q[u] oranta sous del cannú i als quatra termidor.³⁴⁴ la que tin[c] rebut de la seu³⁴⁵ 9 maitats deui³⁴⁶ i bint i unt sou dels repassus que a[ll]í sum fets.»
³⁴⁷«Als 27 thermidor baix ana[r] Arlas a la notaria per tornà 100 ll. a n an Per[e]³⁴⁸ Sobraquès, ell nu ba pas beni[r]. Sum pres par tastimoni an Maurici Pairart i an Paret Mas, tuts d Arlas.»
³⁴⁹«Als 3 de maig 1801 [h]em astimats als bous i als porchs de la Solana, se sun astimats a xixanta una dupplas. Sum restat pagadu[r] a n an Jan Fita de trenta duplas i mi[t]ga. Joan Pere Galí.»
³⁵⁰«Bbui³⁵¹ als 29 de octubra 1801, deui³⁵² an namat a n an Josep Mas la soma de 69 ll. achò és que ma n ba decha[r] 60 i nou de duas chabridas.³⁵³

---

340 ADPO, 9NUM116CCM1, imatge 515/681.

341 Sobrenom de Joan Coll dit Fillol que es relaciona amb el nom d'una casa en el poble, Can Fillol.

342 Fragment que no es troba en línia sinó en els llibres parroquials, conservats a l'ajuntament de Montferrer. Se situa en el redós del pergami de coberta del registre de 1705-1706 –que seria entre les imatges 101 i 102 del document ADPO, 9NUM116CCM2.

343 Llegir «comptab».

344 He considerat que era l'any VII per ser la continuació de la frase anterior en el redós del pergami que fa de coberta al llibre parroquial.

345 Segueix una paraula il·legible.

346 Llegir «deui» forma dialectal de 'dec'.

347 ADPO, 9NUM116CCM1, imatge 335/681.

348 Repetició del nom de pila.

349 ADPO, 9NUM116CCM3, imatge 34/515.

350 Fragment que no es troba en línia sinó en els llibres parroquials, conservats a l'ajuntament de Montferrer. Se situa, capgirat, en el redós interior del pergami de coberta del registre de 1686 –que seria entre les imatges 349 i 350 del document ADPO, 9NUM116CCM1.

351 Llegir «avui».

352 Llegir «deui» forma dialectal de 'dec'.

353 Llegir «cabrides», per significar una cabra jove.

Joan Peytaví Deixona. Els escrits originals de Joan Pere Galí, camperol i agent municipal de Montferrer, el Vallespir (1798-1809)

El mes de lapben³⁵⁴ ba dona[r]³⁵⁵ a n'al paire[r]³⁵⁶ del Tech 30 ll. [esqueixat] i duas l[li]uras de tofas³⁵⁷ a 2 ll. fran[c]s la liura i 13 ll del pillú, al tut al fa la suma de desanou asie nous: 40 sous. Als 12 de jane[r] 1804 sum crompat al pastural del [esqueixat] d'an Josep Ramun per 15 ll.»
³⁵⁸«L'an[y] 1802, entra tut al blat de aresta del terts i al delma de la Solana,³⁵⁹ n·[h]a [h]aguts 51. 4.»
³⁶⁰«Tuts als com[p]tas del bastia[r] qu'els masobe[r]s de la Solana [h]an banut aquest[s] dus an[y]s pagats la meu part dels dine[r]s que m·[h]an de dona[r] s'apuia 94 ll. 7.»
³⁶¹«Las aules belas³⁶² de la Solana que són banudas 14 a 5 ll. francs cad una l'an[y] 1802 la Solana, al tut al de la l[li]aina de l'an[y] 1802, n·[h]i [h]a [h]aguda 9 robas de la meba i [l']an[y] 1803 [h]i [h]a guts dus quitas de l[li]anna de auvel[li]as bellas. 6
Sum tiradas la maitat fan 3³⁶³ par mi la l[li]anna és tuta, n·[h]an benuts 8 a dupla cad un i [h] an benut un porhc³⁶⁴ raú de 27 ll., la meu part fa 13 fran[c]s i mig i [h]an benuda 1 cinta i mix de [h]erba a raú de 50³⁶⁵ fa la suma de 3 ll. 15. i la meu part 37 sous, la[s] auelas³⁶⁶ 35 ll., als multuns fan 214 ll, 3 ll. 15. 37 sous mix. Al n° la meu par[t] 13.³⁶⁷»
³⁶⁸«Al primer de joint 1802, baix troba[r] a n'an Met farré par'a ana[r] ana[r] a fe[r] l'astimació de las 10 masuras de sembradur[a] que al para als [h]i ba benra i el[l] ma ba dira que ell nu a[n] iria pas, que jo trag[u]és de qui a un bolg[u]és»

---

354 Paraula poc comprensible. Potser una deformació de 'ventóse', de la qual se n'ha trobat ortografies ben estranyes.

355 Segueix una paraula il·legible.

356 Llegir «peirer», forma dialectal antiga en aquest nord de Catalunya de 'mestre de casa, paleta'.

357 Forma dialectal de 'tòfona'.

358 ADPO, 9NUM116CCM3, imatge 156/515.

359 Mas de la Solana, a la vall de la ribera de la Fou, a 1,5 km a l'oest del poble.

360 Fragment que no es troba en línia sinó en els llibres parroquials, conservats a l'ajuntament de Montferrer. Se situa a la portada del pergami de coberta del registre de 1702 –que seria entre les imatges 25 i 26 del document ADPO, 9NUM116CCM2.

361 Fragment que no es troba en línia sinó en els llibres parroquials, conservats a l'ajuntament de Montferrer. Se situa en el redós del pergami de coberta del registre de 1702 –que seria entre les imatges 37 i 38 del document ADPO, 9NUM116CCM2.

362 Llegir «auvelles velles» per 'ouvelles velles', com es repeteix unes frases més baix.

363 Segueix una paraula il·legible.

364 Llegir «porc».

365 Segueix una paraula il·legible.

366 Llegir «auvelles» per 'ouvelles'.

367 Segueix una paraula il·legible.

368 ADPO, 9NUM98EDT1_2, imatge 80/97.

Joan Peytaví Deixona. Els escrits originals de Joan Pere Galí, camperol i agent municipal de Montferrer, el Vallespir (1798-1809)

³⁶⁹«L'an[ny] 1802 entra 'tut al tot blat de aresta del terts i al delma de la Solana n·[h]i ·[h]a [h] aguts³⁷⁰»
³⁷¹«Als com[p]tas de l'an[ny] 1802, de arrs³⁷² del por[c]h 12 ll. del porhc³⁷³ qu el Taxú³⁷⁴ ba crompra[r] a la Solana, a raú de bint i dus fran[c]s, jo ma sun areroragat³⁷⁵ a paga[r] unsa fran[c]s par al Taxú, a n·als masobe[r]s 11, al bur[r]ju de la[s] postas 5 ll. i ma bàran det dexa[r] 6 ll. i dus jornals de batra a raú de quinse sous cad un, tut aque[i]x com[p]ta jo 30 ll., jo de paga a n·al masober 35 ll.» «A 20 de maig 1804, sum pasadas³⁷⁶ 14 liuras de mena.»
³⁷⁷«Abui 11 de julioll 1803 sum pasadas 83 lliuras de mena crua 83 lliuras»
³⁷⁸«28 julioll 1803. Als 29 termidor al miniú min[ny]ó d'en Sor[r]ibas del[s] Bain[ny]s li som donada 4 robas i sis i set liuras i mi[t]ga de l[l]aina am[b] com[p]ta. 36 ll. 10 ll. 25 ll. 10 sous»
³⁷⁹«Abui als 22 desembra an[ny] 1803, sem contats³⁸⁰ tuts als cum[p]tas que teníam ab an Ian³⁸¹ Mas, jo li restí 12 ll. 10 al dia de San[t] Simon de l'an[ny] 1804, té pagats 9 ll. al dia 2 de fabre[r] 1805 té 1 ll. Té am[b] com[p]ta de la cals té am[b] compte 10 ll.»
³⁸²«L'an[ny] 1803, al muntan[t]³⁸³ de tuts als cabal[l]uns de la Solana, 60 d'ordi i formen[t], de segla 118 de ters i la part d'eis³⁸⁴ quatorsa \14/ a la sanbradora del pastú³⁸⁵ i al boe[r] 7 i 22

---

369 ADPO, 9NUM116CCM3, imatge 156/515.

370 Paraula següent il·legible.

371 Fragment que no es troba en línia sinó en els llibres parroquials, conservats a l'ajuntament de Montferrer. Se situa en el redós del pergami de coberta del registre de 1710 –que seria entre les imatges 163 i 164 del document ADPO, 9NUM116CCM2.

372 Paraula incerta.

373 Llegir «porc».

374 Llegir «Teixó». No he pogut determinar per ara qui era aquesta persona.

375 Paraula de significació incerta.

376 Llegir «pesades».

377 ADPO, 9NUM116CCM1, imatge 515/681.

378 ADPO, 9NUM116CCM2, imatge 206/608.

379 ADPO, 9NUM116CCM2, imatge 216/608.

380 Llegir «comptats».

381 Llegir «Jan» per 'Joan'.

382 Fragment que no es troba en línia sinó en els llibres parroquials, conservats a l'ajuntament de Montferrer. Se situa en el redós del pergami de coberta del registre de 1713, a continuació del fragment anterior –que seria entre les imatges 216 i 217 del document ADPO, 9NUM116CCM2.

383 Gal·licisme, «montant», per 'import'.

384 Llegir «d'ells».

385 Llegir «pastor».

Joan Peytaví Deixona. Els escrits originals de Joan Pere Galí, camperol i agent municipal de Montferrer, el Vallespir (1798-1809)

ab'altra ·Gadon Seque³⁸⁶ al tut al 2 i 4 a ·Mirallas n·[h]i ·[h]a aguts cotra bins,³⁸⁷ al tut al n·[h] i ·[h]a guts 294.

³⁸⁸«Al mes de fabre[r] 1804 sum donats 20 sous a n'an Bantura Costa am[b] com[p]ta dels 33 que li debia.

Als 24 fabre[r] sum donada 5 masuras de segla a la Iusta am[b] cum[p]ta de las deu que li debia i ·dus picotins a xo³⁸⁹ és 14 picotins del batra i buit masuras que jo li debia.»

³⁹⁰«Abui 25 de fabré 1804 sum donats 6 ll. a n'an Ripa,³⁹¹ achò és 5 que ma n [ha]bia dechats i un que jo li n debia de pala[r].»

³⁹²«Als 12 de nobembra 1806 sum donats quoranta bouit fran[c]s a n a la dona del Curp am[b] cum[p]ta de las contrabuciuns.»

³⁹³«La e [*en blanc*] al redal dal muline[r] d'an Cam[p]s³⁹⁴ 17 robas i mi[t]ga, a raú de 30 sous al quintà, i tres robas de un altra dia que na³⁹⁵ té 19 sous.

Als 19 de nobembra 1807 an Jan Mas m·[h]a decchadas mi[t]ga chana³⁹⁶ de \postas/ poul menus un corts.»

³⁹⁷«Abui 10 de abril 1808 restí a ·deura a n'an Jaquas ~~det~~ de una parolla 27 ll.»

Joan Pere Galí, al costat dels negocis propis, intervé en qüestions per a altres persones de la població. El seu càrrec, la seua incipient alfabetització, un paper més protagonista el deu portar a cuidar-se de qüestions de connaturals seus i en deixa testimoniatge escrit.

---

386 Podria ser un nom (Abdon) i un cognom (Sequé per Saquer).

387 Gal licisme, «quatre-vingt», per 'vuitanta'.

388 ADPO, 9NUM116CCM1, imatge 365/681.

389 Llegir «això».

390 Fragment que no es troba en línia sinó en els llibres parroquials, conservats a l'ajuntament de Montferrer. Se situa, capgirat, en el redós interior del pergami de coberta del registre de 1687 –que seria entre les imatges 374 i 375 del document ADPO, 9NUM116CCM1.

391 Possible referència a Joan Ramon, amo o masover de Can Ripa.

392 ADPO, 9NUM116CCM1, imatge 513/681.

393 ADPO, 9NUM116CCM1, imatge 349/681.

394 Possible referència al moliner del molí d'en Camps, que es troba vora el Tec, ribera esquerra, just a tocar del territori de Montferrer. Depèn del mas d'en Camps, de l'altre costat del Tec, a la ribera dreta.

395 Llegir «ne» per 'en'.

396 Llegir «canes».

397 ADPO, 9NUM116CCM1, imatge 513/681.

Joan Peytaví Deixona. Els escrits originals de Joan Pere Galí, camperol i agent municipal de Montferrer, el Vallespir (1798-1809)

³⁹⁸«Abui als 4 de plubiusa l'an[y] 7 baixs³⁹⁹ masura[r] 21 massuras de blat de morua⁴⁰⁰ de Sobraquès a n'an Sabastià Galy.»⁴⁰¹

⁴⁰²«L'an[y] 1804 al dia de tuts Tutssans, Margarida Mas i la biuda de Jan Mas [h]an pas[s]ats com[p]tas deban[t] de jo Jan Pere Galí, asò és que mort que fu Jan M[a]s, restà una nina dita Rosa Mas, de adat de tres an[y]s i Margarida i Marg se l'an ba mena[r] a la seu casa i l' [h]a criada i bastida⁴⁰³ i de lu que [h]avian tirat dal bé de Rosa Mas i de tuts l[ll]urs com[p]tas a fins al dia de avui sun restats quits de de assí andeban⁴⁰⁴ li dunaran bin[t] sous cada mes de soldada i mi[t]ga i asclops i camisa i debenta debantal»

De la mateixa manera, es pot destacar l'activitat que Galí té amb els marquesos de Montferrer, Josep de Banyuls i Forcades (1723-1801) i el seu fill i successor Ramon de Banyuls i de Bellissén (1747-1829), barons de Nyer i respectivament 4t i 5è marquès de Montferrer. Malgrat que havien emigrat al regne d'Espanya molt proper, devien mantenir relacions ben estretes amb les possessions que van recuperar sota l'imperi napoleònic. Molts d'aquests nobles tenien xarxes de persones que els cuidaven les propietats, o que a vegades els hi compraven i més endavant els hi van tornar a vendre, encara que fossin instal·lats al sud de la frontera.

⁴⁰⁵«Le citoyena dama [*en blanc*] demorant a [*en blanc*] pour un rebenu, 4 ll. 60, paiara⁴⁰⁶ la suma total de 2 ll. 98. Le citoyen Josep de Ban[y]uls demorant a Perpinià pour un revenu de 90 paiara la suma de total de 22.»

⁴⁰⁷«Al prime[c] de bandimier an 11, al marquès ma⁴⁰⁸ ba dona[r] al portal del castell de Monfer[r]é. Al dia de San[t] Miquel sum posada una creu a n'al sim del castell.»

---

398 Fragment que no es troba en línia sinó en els llibres parroquials, conservats a l'ajuntament de Montferrer. Se situa en el redós del pergami de coberta del registre de 1690 –que seria entre les imatges 397 i 398 del document ADPO, 9NUM116CCM1.

399 Llegir «vaig».

400 Llegir «moro».

401 No he pogut determinar per ara qui era aquesta persona, que deu ser parent d'en Joan Pere.

402 Fragment que no es troba en línia sinó en els llibres parroquials, conservats a l'ajuntament de Montferrer. Se situa en un mig foli volant, no enquadernat, del registre de 1690.

403 Llegir «vestida».

404 Llegir «endavant».

405 ADPO, 9NUM98EDT1_2, imatge 73/97.

406 Llegir «paiera», en francès, per 'pagarà'.

407 Document 9NUM116CCM2, imatge 163/608.

408 Llegir «me».

⁴⁰⁹«Memori del marquès 5 ll., set éran de la debeza 7 ll. i de [h]oras del porch 9 ll., tut al cum[p]ta fa 51 ll.»

Descobrim també en aquests escrits com Joan Pere Galí va fer construir el mas o casa de Miralles. A una altitud de 1300m, a la part més elevada de la conca de la riera de la Fou, aquesta edificació tan amunt és típica de l'època i de l'augment de població a finals del segle XVIII. Es necessitaven més terres per conrear i instal·lacions de masoveries de masies situades més a baix i doncs s'anaven a cercar més alt, tot i que a Montferrer ja n'existien abans, poques, com ara la de Cal Picotós, la casa pairal dels Boher des de l'edat mitjana a la vall alta de la Comalada o les Queres àlies Ca l'Ardit, a la mateixa vall de la Fou.

⁴¹⁰«L'an[ya] 1799 baix comensa[r] la casa de Miral[les], la sum acabada 1801. Al mes de abril 1804 a[ll]í plantari⁴¹¹ buixus de sus la casa de Miral[les] i dus nog[ue]rs a n'al part.⁴¹² Als deu de abril 1805 sum plantats sis aulius a la b[er]nia.»

⁴¹³«Als 20 meidor 1803 an Jan Batista dit Tachú⁴¹⁴ té rebuts sis asco nous⁴¹⁵ an com[p]ta de las postas i cairats.

Al mes de nobembra 1806 al fuste[r] am[b] cum[p]ta dels 19 ll. dels journals que jo li dech, té pres duas masuras i mi[t]ga de secla am[b] preu de 3 ll. 10 s. la masura i duas de faiol al preu de [en blanc] i una de blat de morru⁴¹⁶ am[b] preu de 3 ll.»

⁴¹⁷«Abui als 27 de bril 1804 [h]abem contat⁴¹⁸ amb al fusté al fe[r] de la porta de l'ascala i l'adoba[r] de l'ascala i al fe[r] del l[lo]c, antra tut se puia sin[c] fran[c]s i buit sous de claus i ell té an comta 8 pi\c/otins de segla a raú de 3 ll. la masura i té una masura de faiol de 5 sous.»

---

409 Fragment que no es troba en línia sinó en els llibres parroquials, conservats a l'ajuntament de Montferrer. Se situa en un foli en blanc del registre de 1710.

410 ADPO, 9NUM116CCM1, imatge 349/681.

411 Temps de conjugació incert.

412 Sembla que falti el complement de lloc que situa on Galí va plantar els noguers.

413 ADPO, 9NUM116CCM1, imatge 514/681.

414 Llegir «Teixó». No he pogut determinar per ara qui era aquesta persona.

415 Paraules de significat incert. Podrien ser escuts nous però ja comença a minvar el seu ús l'any 1800.

416 Llegir «moro».

417 Fragment que no es troba en línia sinó en els llibres parroquials, conservats a l'ajuntament de Montferrer. Se situa en el redós interior del pergami de coberta del registre de 1687 –que seria entre les imatges 374 i 375 del document ADPO, 9NUM116CCM1.

418 Llegir «comptat».

Joan Peytaví Deixona. Els escrits originals de Joan Pere Galí, camperol i agent municipal de Montferrer, el Vallespir (1798-1809)

⁴¹⁹«1809, octubra [pico]tin 52 teulas.⁴²⁰»

⁴²¹«Seixiú⁴²² de Miral[ll]as, al cortal, sembradas 2 picotins astimada 1 ll. 5 s., la terre contanença de 1393 mesures dont 49 al total astimada a bint fran[c]s 12 s.»

⁴²³«Als 19 del mes de jouny 1802, sem conbingut am[b] al masobe[r] de Miral[ll]as per s·[h] i rasta[r] 4 an[y]s am[b] pactas que ma donarà cad ain[y] un bacú de 40 ll[i]uras i ma dona la maitat de las 2 badel[ll]as. I las bacas serant sebas me[s]⁴²⁴ tuts als badel[ll]s u badel[ll]a[s] que feran, seran a mi[t]gas i tuts als altra altras pactas restem amb als matexus que tenia\m/ als prasant[s] pactas sun fets pardebant d'an Jant Barbé, la descober\ t/a de casa al Carat i a Sobraquès és feta als 20 prerial an 10».

Podria tenir una relació amb la casa construïda l'apunt següent, aïllat, en fer que s'hi vulgui conrear la planta que s'hi esmenta, l'esparget, que el nostre home va anar a cercar cap al Llenguadoc veí:

⁴²⁵«Als 21 de maix 1802, bania de Narbona, baix dura⁴²⁶ la asperset⁴²⁷ de las cabanas de la Palma.⁴²⁸»

Com que no n'abunden tampoc els testimoniatges arxivístics, val la pena destacar en acabar aquest apartat un fet remarcable, recordat i viscut per Galí, la pujada al cim del Canigó per a caçar l'os. La nota no esmenta l'any però puc pensar que l'ús del calendari republicà i mencions similars en data en què Galí escriu, assenyalen l'any VII o potser l'any VIII per a la datació, és a dir la tardor de 1798 o de 1799. Es pot provar de seguir l'itinerari de Galí, acompanyat de Boher (à) Picotós i potser d'altres, des de Montferrer fins al «pla del Canigó» que es troben encara en sector vallespirenc a la part més alta de la vall de Leca, entre el Tresvents o Tretzevents i el Roc Negre. D'aquí hom pot pensar que es van dirigir cap a la portella de Leca i seguir ja en territori conflentí, el camí tradicional de la pica, pels gorgs de Cadí, el vessant occidental del puig Sec i pujar per la conca del Pic i la Xemeneia, de manera a assolir les creus del Canigó.

---

419 ADPO, 9NUM116CCM1, imatge 659/681.

420 L'atribució de la menció a la casa de Miralles és arbitrària.

421 ADPO, 9NUM116CCM1, imatge 481/681.

422 Llegir «secció».

423 ADPO, 9NUM116CCM1, imatge 545/681.

424 Sembla que s'hagi d'interpretar com a «mes», per 'però' que com a «més».

425 ADPO, 9NUM116CCM1, imatge 502/681.

426 Per «dur» amb /e/ e support.

427 Llegir «esparget», planta lleguminosa farratgera, també coneguda com a espargeta o trepadella.

428 Veïnat del poble de la Palma, al Llenguadoc narbonès, en el camí ral de Narbona a Perpinyà i en una plana prou ampla davant l'estany homònim. Se situa a menys de 15 km de la frontera del Rosselló.

⁴²⁹«Als 16 dell mois bendimiere baix ana[r] a·la montann[y]a a cassa[r] l us⁴³⁰ am[b] al Picotús.⁴³¹ ~~Li~~ Li bàram troba[r] als gassus a n al sim del pla de Canigú, a n al peu de unas grans singlareras,⁴³² jo baix pouja[r] a n al sim del puix més al[t] de la part del Comfient. Baix troba[r] duas creus juntes, la una marca la monta\i/nn[y]a del Comfient i l'altra la monta\i/nna del Bal[l]aspi[r], mes aquexas creus nu sunt pas je[n]s robilladas, sunt tan l[l]uentas com al dia que las bàrant fe[r].»

2.2.4. Els somnis d'en Joan Pere Galí

Finalment, per continuar amb l'originalitat de les notes d'en Galí, acabaré amb la recopilació que fa dels seus somnis. En un tal context arxivístic, temporal o espacial, hi ha poques possibilitats de trobar un camperol muntanyenc dels anys 1800, poc alfabetitzat, que apunta en uns registres de l'incipient estat civil allò que ha somiat la nit anterior. I això que parla de vint-i-cinc somnis!

Òbviament hi ha diferents raons per les quals la gent escriu els seus somnis. Per recordar aquells moments efímers que sovint desapareixen tan aviat com ens llevem i escrivint-los, es poden capturar-los i recordar detalls que no es volen oblida. Escriure els somnis pot ajudar també a comprendre millor el nostre subconscient, ja que els somnis sovint estan plens de símbols i missatges ocults, i el fet d'escriurels pot ajudar per qui vol interpretar-los millor i comprendre el seu significat. Igualment, els somnis poden ser una font d'inspiració per a la creativitat. Si s'assenten per escrit, es pot utilitzar l'experiència com a matèria primera per a històries, poemes o altres formes d'expressió. Evidentment que escriure els somnis pot ser una forma de teràpia que permet de comprendre millor els pensaments i emocions que es troben en el nostre subconscient, i així ajudar a tractar certs problemes psicològics. Finalment, escriure els somnis pot ser una mena de joc, tenint en compte que els somnis sovint són estranys i surrealistes.

De fet, els somnis desperten advertències, canvis de vida, motivacions, etc. ; poden ajudar a prendre decisions. Què representen aquells que escriu en Galí? Possiblement un poc de tot això, tot i que algunes interpretacions vistes des d'avui delaten un cert anacronisme interpretatiu. Més enllà d'això, en no ser especialista, no m'atreviré a fer una anàlisi interpretativa d'aquests somnis.

Un nombre interessant d'aquests tracta de política, de religió però també de la vida de cada dia, que

---

429 ADPO, 9NUM116CCM1, imatge 313/681.

430 Llegir «l'os».

431 Àlies de la família Boher, del mas homònim de Cal Picotós, al cim de la vall de la Comalada, terme de Prats de Molló, però parròquia de Montferrer. L'amo de la casa en aquell moment deu ser Jacint Boher, casat el 1791 a Sant Salvador de Prats de Molló amb Maria Teresa Nou.

432 Possible sinònim de 'cinglera'.

deu neguitejar aquell qui els fa, ja que sent la necessitat d'escriure'ls. És evident que els somnis que podríem classificar com a profètics són considerats com a missatges o visions divines que revelen informació sobre el futur o la voluntat de Déu i per tant, en el nostre cas, parlen d'un Galí creient. Aquests no deixen de ser altament significatius quan també són de naturalesa política : quan Galí evoca Napoleó Bonaparte, descobreix les seues aspiracions.

He endreçat els somnis de Galí de la manera més cronològica que he pogut perquè no he volgut desfer l'ordre intern d'una nota quan es llegeix perfectament el desordre del mateix redactor. Galí somia principalment gent, edificis i imatges religioses i florals. Entre els primers, sa mare, un canonge, un habitant d'Arles i sobretot Napoleó Bonaparte, de qui explica tota la gesta per agafar el poder a partir del seu retorn de la campanya d'Egipte i més endavant el cop d'estat del 18 de *brumaire* de l'any VIII, descrit com una gran festa republicana. Galí com molta gent segurament va veure en Bonaparte un salvador de la revolució que podia tornar a posar ordre al país ; en canvi, podem dubtar del somni en aquelles mateixes dates perquè no se'n podia tenir notícia a Montferrer, si la cosa encara no havia passat. Al costat de la seua afecció republican, Galí se'ns desvela com a profundament religiós i sis vegades somia de la «Noireta»: serà la Moreneta? En fa una traducció o es tracta realment d'altra cosa? Vista la molta devoció que els catalans –incloent-hi òbviament els del nord– portaven a la Moreneta, la Verge de Montserrat, és difícil de creure que en Galí parli d'una altra cosa. Ara bé, no s'entén gaire el nom que li dona. Amb això, somia de marededeu vestida de verd, de campanes a Arles, d'una veu que li diu de netejar el camí de rogacions del poble. Fet i fet, la descripció de l'arribada de Bonaparte ella mateixa és feta com la d'un deu redemptor, envoltat de resplendor, tropes a cavall i so de trompetes. Aquest sentiment de brillantor es retroba quan evoca els somnis d'ors i riqueses, de cingles daurats i de rams de flors.

Més prosaicament, rememora tota una sèrie de llocs familiars, la seua casa vista des de la d'un veí, el castell de Montferrer entre altres castells anònims o torres, però el món merament oníric guanya sempre la batalla quan diu que s'ha vist passejant per un teulat o que ha observat un martell en l'aire.

⁴³³«Als 17 de maigs an 8 baix somiyà que mai no [h]abia fet un brasat⁴³⁴ branquas mul[t] g[u] apas i un altra homa sa n'[h]abia fet un gran brasat i bax⁴³⁵ beure ma.⁴³⁶»

⁴³⁷«Als desabuit del mes de bruimer[e] i de l'an[y] 8 de la ~~repubta~~ republique baix somia[r] que baix beura una gran claradat, tuta la planna a fins al mar ~~respland~~ resplandia mul[t] achò

---

433 Fragment que no es troba en línia sinó en els llibres parroquials, conservats a l'ajuntament de Montferrer. Se situa en un foli del registre de 1686 –que seria entre les imatges 335 i 336 del document ADPO, 9NUM116CCM1.

434 Llegir «braçat».

435 Llegir «vaig».

436 Segueix el final de la frase il·legible.

437 ADPO, 9NUM116CCM2, imatges 229-230/608.

Joan Peytaví Deixona. Els escrits originals de Joan Pere Galí, camperol i agent municipal de Montferrer, el Vallespir (1798-1809)

ba esa⁴³⁸ que Bonaparta ba beni[r] de Gipta i preng[u]é plaça a París de esa al cap de tuta la França.⁴³⁹
Als 22 de brummer[e] baix somia[r] que baix beura una grant troupa de chabal⁴⁴⁰ que sonàbant moltas trompetas i cantàbant moltas alabanças de la rapúblique amb unt aira mol[t] bonict. Als 22 brumera de l'an[y] 8 de la repúblique, chò fu⁴⁴¹ que tutas las trupas furant a·n·al fabur⁴⁴² de Bonaparta.
Als 10 de bentusa an[y] 8 baixg somia[r] que parlaba am[b] Bonaparta i Bonaparta ambrassaba⁴⁴³ tuts als patriotas humans.
Als 27 de [a]bril 1802 baix somia[r] que era an una gran sala que aiabia⁴⁴⁴ multa de jen, jo tenia capsas de blat de morua.⁴⁴⁵
Als 28 baix somia[r] que parlaba am[b] la noireta i qu era més a prop qua Narbuna
Als 5e maig baix somia[r] la noire[ta].
1803: al prime[r] de marts somio la noi[reta].»
⁴⁴⁶«Als 24 de febrer 1800 som somia[t] que parlaba am[b] la noireta.»
⁴⁴⁷«Als 11 de agust 1801 baix somia[r] que bix.... \...../ a·n·a la porta de a quasa un ram de flu[r]s i una d. i. M.
L'an[y] 1804 \15 nobembre/ baix somia[r] que beia un castell.»
⁴⁴⁸«Als 2 de bendimier[e] de l'an[y] 10, al Piatunt d·Arlas ma ba dira que [h]abia somiat que la campana portug[ue]sa era posada més al[t] que tutas las campanas d·Arlas.
Als 10 de octubra 1801, baix somia[r] que baix b\e/ura una mara de Déu bastida de bert⁴⁴⁹ qu·era a·n·al sim de un [h]ort de sus de un singla del sim del castel[l] de Monfar[r]é.
Als 14, baix somia[r] que aquel[l] singla era tut endaurat.
Als 3 de fabrè 1802, baix somia[r] que baix antra[r] an·un castell mol[t] al[t], [h]i·[h]abia fifras an·un roch, tut achò era a Monfer[r]é.
Als 30 maix, baix somia[r] que pas[s]aba una bas[s]a de aiga i jo [h]i pas[s]aba das[s]ús de una posta.

---

438 Llegir «va ésser».

439 Galí fa referència al cop d'estat del 18 de brumari de l'any VIII (9 de novembre de 1799) quan Napoleó Bonaparte, tornant de l'expedició militar a Egipte, va posar punt final a la primera república francesa i va instaurar el Consolat.

440 Llegir «cavalls».

441 Llegir «això fou».

442 Llegir «favor».

443 Llegir «abraçava».

444 Llegir «hi havia».

445 Llegir «moro».

446 Fragment que no es troba en línia sinó en els llibres parroquials, conservats a l'ajuntament de Montferrer. Se situa en un foli del registre de 1693 –que seria entre les imatges 501 i 502 del document ADPO, 9NUM116CCM1.

447 Fragment que no es troba en línia sinó en els llibres parroquials, conservats a l'ajuntament de Montferrer. Se situa en un foli del registre de 1686 –que seria entre les imatges 335 i 336 del document ADPO, 9NUM116CCM1.

448 ADPO, 9NUM98EDT1_2, imatges 80/97

449 Llegir «verd».

Joan Peytaví Deixona. Els escrits originals de Joan Pere Galí, camperol i agent municipal de Montferrer, el Vallespir (1798-1809)

Als 20 de febrer, baix somia[r] que antravi an una tur[r]a.»

⁴⁵⁰«Lista dels somis.»⁴⁵¹

Als 23 maig 1802 baix somia[r] que beia al mas de quasa an Pairú i jo: ma passagaba⁴⁵² per al taulat.»

«Als 30 maig [de 1802] baix som\i/a[r] que mengaba⁴⁵³ rims i baix antra[r] a n una tur[r]a mul[t] alta, i a [h]abia un martel[l] an l'aira jo al baix [h]abe[r]»

⁴⁵⁴«Als 24 de juny⁴⁵⁵ 1802, baix somia[r] que baix \beura/ una gran riquesa de quosas d'ora, io a [ll]í bagx⁴⁵⁶ antra[r] i bax pendra una faixa de ora»

⁴⁵⁷«Als 9 de jener 1803 baix somia[r] que la n. s. na la gi. t.»⁴⁵⁸

«Als 8 de maig q a punta de dia baix somia[r] que baix senti[r] una beu que ma ba crida[r] i ma baix desparta[r]. Baix ana[r] a la profaçú de las rogacions i bax fe[r] netagia[r] al camí que la profaçú [h]abia de pas[s]a[r].»

Als 10 de octubre 1804 baix somia[r] que al canonga La noir⁴⁵⁹ era bingut a casa.»

⁴⁶⁰«Abui 26 setembra 1803 baix sum⁴⁶¹ somiada la mara i ma⁴⁶² ba dira que l'afera de Sobrequès anaba bé.»

⁴⁶³«1803 als 25 de agost, baix a una dama ma ba dona[r] un bocet.»⁴⁶⁴

⁴⁶⁵«Al prime[r] de setembra 1807 somiavi al seignú⁴⁶⁶ Jaume de la Figuera⁴⁶⁷ i la moiraita.»

---

450 ADPO, 9NUM116CCM1, imatge 513/681.

451 És la primera vegada que Galí diu que fa una llista dels seus somnis però ja es pot comprovar que n'ha anotat anteriorment.

452 Llegir «passejava».

453 Llegir «menjava».

454 ADPO, 9NUM116CCM1, imatge 547/681.

455 Llegir «juny».

456 Llegir «vaig».

457 Document 9NUM116CCM2, imatge 24/608.

458 Amb voluntat evident d'amagar coses, Galí escriu el que ha somiat amb abreviatures que són codis.

459 Deu ser el patró del canonge.

460 ADPO, 9NUM116CCM2, imatge 259/608.

461 Galí, erròniament, usa els dos auxiliars.

462 Llegir «me».

463 ADPO, 9NUM116CCM2, imatge 134/608.

464 Es pot pensar que es tracta d'un gal·licisme, «bouquets», per 'ram (de flors)'.

465 Fragment que no es troba en línia sinó en els llibres parroquials, conservats a l'ajuntament de Montferrer. Se situa en un foli del registre de 1711 –que seria entre les imatges 186 i 187 del document ADPO, 9NUM116CCM2.

466 Llegir «senyor».

467 Possiblement el mas de la Figuera de Prats de Molló

3. La llengua

La lectura de tots aquests fragments de l'agent municipal Joan Pere Galí dona prou idees sobre la seua llengua: ja ho he dit i repetit, és un aprenent, és en procés d'alfabetització avançat però té moltes dificultats d'escriptura i poca ciència ortogràfica. Sembla funcionar mitjançant la còpia de models i barreja elements lingüístics del català i el francès. Més enllà dels continguts descrits més amunt, tot allò que va anar escampant per tots els llibres parroquials de Montferrer representa tanmateix un petit corpus que pot ser una aportació més en l'estudi de la llengua en aquesta part septentrional de l'àrea catalanoparlant a l'entorn de l'any 1800. Tenim els fragments d'una llengua escrita que pareix bastant a prop del que podia ser a l'oral, justament per aquesta falta de coneixements filològics.

En un altre sentit, la cal·ligrafia de principiant, molt hesitant, fins i tot fa dubtosa prou interpretacions de transcripció i per tant de contingut. La traducció d'aquesta inseguretat lingüística es percep perfectament amb la manca, la inversió o l'afegiment intempestiu de lletres en moltes paraules, cosa que demostra el primer grau d'alfabetització del personatge.

El principal interès filològic rau doncs en la frase característica, a l'estat brut, que ens lliura Galí: el seu escrit no deixa de ser un instantani del català parlat a la zona. Estem totalment en el marc dialectal septentrional, rossellonès, tot i ser ja en una geografia vallespirenca que sovint s'ha vist amb més trets de transició cap al català central. Aquí no és el cas. Una oració com la següent, «An aquex registra son ascrits tuta la meu mainada», resumeix perfectament la llengua del nostre home. Però l'idiòlecte de Galí té més particularitats que es volen desgranar a continuació, sense ser exhaustiu, ja que cada paraula mereixeria un comentari, com en el cas d'una persona que aprèn a escriure.

3.1. Ortografia.

Com que Galí escriu com parla, retrobarem unes quantes redundàncies entre les descripcions ortogràfica i fonètica. A nivell (orto)gràfic, es pot notar que contràriament al que sol passar en aquella època en zona nord-catalana, hi ha poca confusió de les *a* i *e* àtones ([ə]). Les *-a* finals en singular i les *-as* finals en plural són la majoria de solucions.

Hom llegeix en canvi un cert nombre de *o* àtona no etimològiques encara que la majoria de solucions porta a una *u*. Ara bé, la major part de realitzacions no aboca a una francesització ortogràfica permanent de [u] escrit *-ou*.

El betacisme es resol la major part del temps amb *b*: «ba» per va, «beia», «beura» per 'veure', «desabuit», «governaba», etc. Hom llegeix el doblament de la consonant *b*: «abbocats», «nobbbla», «nobblesa», «obligaciuns», que podria remetre a la pronúncia prou típica del dialecte rossellonès. Aquest fenomen no s'ha d'interpretar de la mateixa manera que la sèrie de dobles consonants típiques del francès, ja que aquesta llengua no les fa servir des d'un punt de vista fonètic, «cannú», «Coffi», «erre» (era), «llanna», «monnastir», «offici», «planna», «Rammunt».

La conjunció *i* i el pronom 'hi' es barregen en molts moments sota les formes de *i* i *y*.⁴⁶⁸ En aquest mateix sentit, Galí oblida moltes *b* etimològiques, «a» per 'ha', «nu a gudes», per 'no ha agudes', «a fet» per «ha fet» –que es podria interpretar com a una possible influència del francès, cosa a la qual no crec perquè el fenomen és bastant freqüent en català coetani.

La solució de la consonant fricativa postalveolar sorda [ʃ] és múltiple: «naximent», «Cuyxà», «achò» inspirat del francès, «Xhatart» pel cognom Xatart que barreja d'alguna manera les solucions gràfiques del català i del francès. Encara més múltiple és la resolució de la consonant africada

[tʃ]: «baix» o «baixg» per 'vaig', «Carrigx», «maigs» per 'maig', «mix» per 'mig'. Aquesta variació extrema evoca la gran distància ortogràfica entre el català i el francès per resoldre aquests sons, i un aprenent d'escriptor entre dues llengües com Galí s'hi troba amb més dificultats encara.

Amb la fricativa postalveolar sonora [ʒ], varia entre *j* i *g*: «jeneral», «jermà», «gustici»/ «joustici», «pajès», etc. Les mateixes lletres *j* i *g* es retroben en la grafia de la consonant oclusiva velar sonora [g]: «jera» per guerra, «Jilem» per Guillem, unes paraules on sovint s'oblida la *u* que permet l'oclusió («gerra», «prengèrant», etc.). La vacil·lació del redactor es troba encara en l'africada postalveolar sonora [dʒ], «juiga», «juigas», per jutge(s), «usaigas» per 'usatges'.

El so [k]+vocal de tant en tant es realitza en «qua-», «quo-»: «besquomta», «quasa», «quon», «repúbliques», etc. El so [k] final té versions diverses que poden arribar a ser estrafolàries: «càrrechs», «ecclesiàstichs», «francs», «grechs», «lochs», «porchs», «rihcs», «Tech»,

La pèrdua de la vocal final del segment *-ia* en mots esdrúixols, que recupera òbviament la manera de parlar del rossellonès serà evocada en l'apartat següent de fonètica.

Hom nota una sèrie de casos de contracció pronom relatiu + article o pronom relatiu + pronom reflexiu: «quels reis», «quèrant», «ques decidís», etc., tot i que se'n poden trobar prou exemples inversos, «que al rei», «que al pare», etc.

En tots els fragments, els gal·licismes gràfics són força nombrosos. Un dels principals fenòmens ortogràfics derivats del francès és la realització del so [u] amb el dígraf *-ou-*, que tanmateix no és majoritari en la prosa d'en Galí: «ajoustats», «bouit», «journals», «joustici», «soum notats», «troupa», etc. Unes poques *l* palatals són realitzades en *-il* ou *-ill*, «bataila», «eils», com ho són també uns quants dígrafs *-ny-* realitzats en *-gn-*, «Parpignià», «Perpignà». Igualment les finals en *-ca* poden trobar-se escrites «a la francesa» en *-que*: «Republique», «roque». En molts verbs acabats en català modern amb el grup *-an* àton (imperfet, passat), Galí afegeix una *t*, potser influenciat per lectures franceses: «bàrant», «érant», «fúrant», «posàrant». També es troben casos d'aquests en posició tònica per alguns noms: «grant», «Joant»/«Jant», «Ramunt» i un futur, «haurant de».

---

468 Per diferenciar-les, he afegit una [h] al pronom.

3.2. Fonètica

Fonèticament, retrobem les confusions de les *a* i *e* àtones ([ə]) com per les *o* i *u* àtones.

Es veu la palatalització de determinades neutres pretòniques en *i*: «criació», «criaciú», «Jironi», «succissió», etc. Hom pot sentir la simplificació del segment final *-rs* > *-s*: «amparadús». Però un bon nombre de plurals mantenen el segment *-rs*: «criaciuns», «graduaciuns», «multuns», «obligaciuns», cosa que perd en canvi la paraula «jes» per ‘gens’. Aquesta evolució és encara present entre els dialectòfons actuals que han rebut la llengua per transmissió intergeneracional.

Segurament és en el marc de l’accentuació tònica que s’entra de ple en els dialectalismes del rossellonès. Les *o* tòniques tancades, en qualsevol posició, es realitzen majoritàriament en [u]: «Argú» (Aragó), «aspulciú», «criaciú», «Canigú», «Cassú», «curts» (corts), «duplas» (dobles), «fúrant» (foren), «Hums» (Homs o Oms), «mul» (molt), «muls» (molts), «multuns», «nu», «nums», «Ramun», «raú», «Rossal[l]ú», «situaciú», «sun», «sunt», «tuts», «unras», «unsa». Es troben casos de manteniment ortogràfic de la *-r* final etimològica quan hi ha el tancament de la *o* tònica en [u]: «amparadur», «ductur», «sen[y]ur». Al costat d’aquest tret, hom llegeix uns exemples del reforç de mots acabats en *-r* per la dental *t*, «asesurts», «doctorts».

S’han pogut detectar també trets que el dialecte septentrional més genuí ha pogut mantenir fins al segle XXI però que només s’acaben sentint en les generacions més grans, com ara l’ensordiment [b] > [p], «duplas» (dobles), o el del grup consonàntic *-dm-* > [tm] que porta aquí –potser– a la palatalització [jm], «anministraciú», o encara la sonorització del grup de consonants intervocàlic [kt] > [tt] > [ðt] > [pt], «el raptú», per ‘el rector’.

Tret igualment característic de la fonètica rossellonesa, es llegeix de manera permanent la pèrdua de la vocal final del segment *-ia*, en els mots esdrúixols: «Aulari» (Eulària), «exelèncis», «famili», «familis», «gracis», «iglesis», «milicis», «nesasaris», «Sant Angraci», «Santa Secili», «siensis», etc.

La síncope de la vocal neutra pretònica és bastant present: «Argú», per ‘Aragó’, «Tresa» per ‘Tresa’. Hom troba encara la diftongació arcaica: «auficis», «Sant Laurens», etc.

Avui prou viva entre els locutors nadius més grans del dialecte, la pronúncia [nr] dels antics grups *-ndr-*, amb reforçament de la vibrant, és visible en el text de Galí: «benra» per ‘vendre’, «dibenras» per ‘divendres’, «penra» per prendre. Es troben uns pocs exemples de la metàtesi d’origen occità, prou típica del dialecte local, «crompar» per comprar, o «crontribuir» per contribuir, si és que aquesta última no és pas una de les tantes faltes d’ortografia d’en Galí.

He optat per coherència amb el conjunt dels fragments per posar un accent gràfic a «república» però no se’n pot assegurar la pronúncia.

S'ha detectat el fenomen típic del dialecte local de simplificació del diftong creixent [wá] precedit de consonant velar [g] o [k]: «goinar» per guanyar, «con» o «quon» –que s'ha de llegir [kon]– ; «quon», «quoranta». També llegim la simplificació del diftong decreixent [ow] en [u], «fu» per 'fou'.

3.3. Morfosintaxi

L'article definit es realitza generalment amb les formes «al» per 'el', «als» per 'els', «la», «las» o «les». No deixen de ser presents les formes antigues, «lo», «lu», «llus» per 'los' però sobretot en la part que Galí copia de Bosch, la qual cosa porta a pensar que deu usar aquesta forma menys sovint en la seua quotidianitat. Trobem una feminització onomàstica ben bé de la seua època, «la padrina Maria Galangaba» i uns plurals d'adjectius qualificatius d'influència occitana o francesa: «diferentas», «moralas».

Els demostratius de segona persona són els més usats per Galí: «aquex» (escrit també «aqu[u]es»), «aquexa» «aquexus», «quexus», etc. També es llegeix el dialectal de tercera persona, «aquellos».

A nivell de particularitats dels possessius, trobem naturalment les formes febles : son (davant esposa, exèrcit, fill, imperi, etc.), llur o llura (davant gènere, exèrcit). Pel que fa als possessius forts, sovintegen les formes dialectals femenines, «la meu» (davant dona, mainada, part, etc.), «la seu» (davant casa, àvia⁴⁶⁹),

Es noten poques formes verbals amb la desinència en *-i* de la persona 1, que tant representa la variant dialectal septentrional. Al present només es troba l'única ocurrència amb dues mencions de «deui» per 'dec' que poden testimoniar del seu ús. Aquesta presència de la *-i* es llegeix unes quantes vegades a l'imperfet, «antravi», «somiavi», tot i que les formes en *-a* són majoritàries, «bania» (venia), «debia», «parlaba», «passaba», «tenia». Galí usa les dues formes de passat, la simple: «antràrant», «morí», «poiguérant», «preng[u]érant», «restà», «restí», «tingué», etc. i la perifràstica: «baix somia[r]», «baixs mesura[r]», «ba penra», «bàran astar», «bàran treura», «ba benir», etc. El passat simple és utilitzat per Galí sobretot quan copia els fragments del *Summari* d'Andreu Bosch, cosa que pot fer pensar que no en deu ser tan usuari com del passat perifràstic.

El perfet concentra un dels trets més característics de la variant septentrional, l'ús de l'auxiliar ser, si bé aquell ho era tan restringit geolingüísticament en aquella època: «sum dunadas», «em conbingut am[b] al masover», «sem contats» (comptats), «sun restats», «sun francs», «no s'érant retirats», etc. S'ha d'afegir que el participi passat concorda en gènere i en nombre amb el complement directe al qual remet: «soun notats tuts als que...», «sum feta [a]questa memòri[a]», etc.

Però la utilització no és estricta i de tant en tant, Galí fa servir l'auxiliar haver: «ha nescut un fill», «se li [h]a morta una filla».

---

469 Tot i que amb el mot 'àvia' podria ser considerat com un cas de sinalefa.

Joan Peytaví Deixona. Els escrits originals de Joan Pere Galí, camperol i agent municipal de Montferrer, el Vallespir (1798-1809)

Amb això, podem resumir una part del paradigma del verb ser al present: som (+«soun», «sum»), és, sem, sun (+«sunt»). L'infinitiu és «sere» amb aquella vocal de suport característica del septentrional. Encara referent als verbs, es veu la presència de la variació en *-it/ -ida* del participi passat normalment format en *-ut/ -uda*: «nescut» »naixida».

La negació fa servir la major part del temps l'adverbi 'pas': «no [h]abia pas passat», «no ba pas venir», «no poguéant pas», «no sunt pas», «nu érant pas estab», «nu erre pas natural».

La proclisi del pronom és majoritària en les construccions de Galí: «al ba fe[r] an Josep Costa», «als [h]i ba donar», «jo al baix [h]abe[r]», «li bàram troba[r]», «per s [h] i resta[r] quatre anys»

Com molts redactors d'aquella època, Galí usa també d'un fenomen antic i general al domini català, el del creuament de les preposicions 'a' i 'en', que a vegades correspon també a la presència de la vocal o consonant de suport en l'oralitat local. El fenomen òbviament barrejat la preposició 'en' amb els articles definits i personals, «a n' al sim», «a n' al peu», «a n' an Josep Mas», «a n' a la dona, «a n' als morus», etc.

3.4. Lèxic

Finalment a nivell lèxic, es poden recollir mots dialectals prou arcaics, «anprés», «aulius», «derre[r]» (darrere), «da sus la Tet», «desabuit», «desanou», «mainada», «nin», «nina», «pairé» (peirer), «tofas» (tòfones). També són presents castellanismes corrents, «biuda», «Cristu», però són mots que es deuen a la còpia del *Summari* de Bosch, en el qual són més nombrosos, «Calbo», «Carlus», «encansa[r]» per 'alcançar', assolir, «godos», «Pio», «sattia[r]» per 'sitiar', assetjar, etc.

Però sembla prou evident que el tret nou, degut al context de redacció, és la presència de gal·licismes: «asasurts», «sobranitat», «roà d'Ar[a]gó»; també directament «roi de França», una de les moltes badades que fa Galí en barrejar llengües i tenir poc coneixement escrit de les dues.

Com que aquí no n'era l'objectiu, no he entrat a valorar els pocs testimoniatges del nivell de llengua francesa que té Joan Pere Galí: s'ha vist òbviament que calca o copia difícilment els models de partides d'estat civil que té a l'abast, amb molta influència de la seua llengua pròpia, la catalana. Dit això, aquesta pràctica del francès és la que el fa entrar en el món de l'escrit, per tant el francès té un pes important a l'hora de redactar allò que li passa pel cap o que vol recordar, fins i tot quan llegeix un llibre en català, de lectura enrevesada, com ara el *Summari* d'Andreu Bosch.

* * *

Diré per acabar que la llengua escrita de Galí és de nivell formal baix i amb grans dificultats autògrafes i cal·ligràfiques, perquè moltes lletres falten o són afegides més tard. Produeix un oral escrit amb influència ortogràfica francesa, escriu en català majoritàriament però la invasió del

Joan Peytaví Deixona. Els escrits originals de Joan Pere Galí, camperol i agent municipal de Montferrer, el Vallespir (1798-1809)

francès escrit que llegeix fent de càrrec electe és palesa. Les dues llengües es fonen a vegades en determinats fragments.

Tenim aquí un pagès, de rang social mitjà –no és un gran propietari– que, traient profit dels canvis polítics i socials, s'està alfabetitzant, que deu saber llegir, que té ganes de fer-ho i de poder escriure moltes més coses. Al mateix temps, el seu aprenentatge és molt influenciat pel francès, que és la llengua que ha de saber si vol ocupar el seu càrrec. Però no deixa de tenir un veritable protagonisme un llibre català, el *Summari* de Bosch, publicat més d'un segle i mig abans, font política i jurídica excepcional, voluminosa, que topa amb els esdeveniments que s'estan desenvolupant en el Montferrer dels anys de la revolució francesa. Aquí tot es barreja, és més, entra en col·lisió, societat, llengües, dret, política, jerarquies, privilegis.

Podem gaudir d'un petit testimoniatge de la llengua catalana d'un home del comú en una població vallespirenca al tombant del segle XVIII: més enllà del dia a dia, dels problemes conjunturals i de la banalitat de molts fragments, hi llegim també les seues actuacions, les seues dificultats i una part de les seues esperances i els seus pensaments. Joan Pere Galí no passarà a la posteritat per ser un gran memorialista però recollir allò que explica i com ho explica el pot fer ocupar un lloc original entre els milers que ho han fet com ell.

Joan Peytaví Deixona. Els escrits originals de Joan Pere Galí, camperol i agent municipal de Montferrer, el Vallespir (1798-1809)

Bibliografia

Peytaví Deixona, Joan (2007) «Sobre Andreu Bosch, l'autor del Summari. Puntualització onomàstica i apunts biogràfics», *Butlletí de la Societat d'Onomàstica. Homenatge a Andreu Romà i Espí*, núm. 106-107, Barcelona, 2007, p. 144-155.

Peytaví Deixona, Joan (2008) «Montferrer, al cor del país dels masos catalans. Inventari i tipologia toponímica», *Aïnes Noves*, 2, Presses Universitaires de Perpignan, Col. Setelcat, Perpinyà, p. 55-77.

Peytaví Deixona, Joan (2022) «Contribution à la biographie d'Andreu Bosch (1586-1631), auteur du *Summari* en 1628», *Actes de la journée Histoire-Histoire du Droit 2022*, Presses Universitaires de Perpignan, Perpinyà.